

**PRZEGLĄD ORZECZNICTWA EUROPEJSKIEGO
DOTYCZĄCEGO SPRAW KARNYCH**

**Zeszyt nr 3-4/2007
(obejmuje okres 1 lipca – 31 grudnia 2007 r.)**

**BIURO STUDIÓW I ANALIZ
DZIAŁ PRAWA EUROPEJSKIEGO**

Opr.: Małgorzata Wąsek-Wiaderek

SPIS TREŚCI

PODSUMOWANIE AKTYWNOŚCI ORZECZNICZEJ ETS I ETPCz W 2007 R. I PRZEDSTAWIENIE ZMIAN W FUNKCJONOWANIU ETS	4
CZEŚĆ A AI – ORZECZNICTWO ETPCz W SPRAWACH POLSKICH	7
<i>Rybacki przeciwko Polsce – decyzja Czwartej Sekcji Trybunału z dnia 9 października 2007 r., skarga nr 52479/99 (kluczowe zagadnienia: prawo do obrony, prawo do zapoznania się z aktami sprawy w postępowaniu przygotowawczym, świadek incognito) .....</i>	<i>7</i>
<i>Rajkowska przeciwko Polsce – decyzja Czwartej Sekcji ETPCz z dnia 27 listopada 2007 r., skarga nr 37393/02 (kluczowe zagadnienia: prawo do życia, wymóg rzetelnego prowadzenia postępowania karnego jako „pozytywny obowiązek” państwa) .....</i>	<i>9</i>
<i>Chruściński przeciwko Polsce – wyrok Czwartej Sekcji ETPCz z dnia 6 listopada 2007 r., skarga nr 22755/04 (kluczowe zagadnienia: dostęp oskarżonego i jego obrońcy do akt postępowania karnego, równość stron, procedura habeas corpus) .....</i>	<i>12</i>
AII – ORZECZNICTWO ETPCz W SPRAWACH PRZECIWKO INNYM PAŃSTWOM RADY EUROPY	14
<i>Nikolova and Velichkova przeciwko Bułgarii – wyrok Piątej Sekcji ETPCz z dnia 20 grudnia 2007 r., skarga nr 37393/02 (kluczowe zagadnienia: prawo do życia, wymóg rzetelnego prowadzenia postępowania karnego jako „pozytywny obowiązek” państwa; dolegliwość kary orzeczonej w sprawie karnej jako wyznacznik spełnienia „pozytywnego obowiązku” państwa na gruncie art. 2 Konwencji) .....</i>	<i>14</i>
<i>Komentarz do decyzji w sprawie Rajkowska przeciwko Polsce i do wyroku w sprawie Nikolova and Velichkova przeciwko Bułgarii .....</i>	<i>18</i>
<i>Saccoccia przeciwko Austrii – decyzja Pierwszej Sekcji ETPCz z dnia 5 lipca 2007 r., skarga nr 69917/01 (kluczowe zagadnienia: rzetelność postępowania w przedmiocie wykonania orzeczenia o przepadku w ramach pomocy prawnej) .....</i>	<i>20</i>
WYBRANE PIŚMIENICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIEŃ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 LIPCA – 31 GRUDNIA 2007 R.	24
CZEŚĆ B BI – ORZECZNICTWO ETS ZWIĄZANE Z PROBLEMATYKĄ PRAWOKARNĄ	25
<i>Sprawa C-62/06 – wyrok ETS z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie pytania prejudycjalnego Naczelnego Sądu Administracyjnego Portugalii skierowanego w postępowaniu Fazenda Pública – Director Geral das Alfândegas przeciwko ZF Zefeser – Importação e Exportação de Produtos Alimentares Lda (kluczowe zagadnienia: uprawnienie organów celnych do określenia, czy miał miejsce „czyn podlegający postępowaniu sądowemu w sprawach karnych, zasada domniemania niewinności, skutki uniewinnienia na podstawie in dubio pro reo) .....</i>	<i>25</i>

<i>Sprawa C-20/05 – wyrok ETS z dnia 8 listopada 2007 r. w sprawie pytania prejudycjalnego Tribunale civile e penale di Forlì (Włochy) skierowanego w postępowaniu karnym przeciwko Karłowi J. W. Schwibbertowi (kluczowe zagadnienia: dopełnienie wymogu proceduralnego przewidzianego w dyrektywie jako warunek dopuszczalności powołania się w postępowaniu karnym na przepisy wdrażające daną dyrektywę)</i>	30
BII – SPRAWY DOTYCZĄCE III FILARU UE ROZPATRYWANE PRZEZ ETS	33
<i>sprawa C-297/07 – pytanie prejudycjalne Landgericht Regensburg (Niemcy) skierowane w toku postępowania karnego przeciwko Klausowi Bourquainowi (kluczowe zagadnienia: zakaz ne bis in idem)</i>	33
<i>sprawa C-404/07 – pytanie prejudycjalne sądu Fővárosi Bíróság (Węgry) skierowane w dniu 27 sierpnia 2007 r. w toku postępowania karnego zainicjowanego przez okarżyciela subsydiarnego György Katza przeciwko Istvánowi Rolandowi Sósowi (kluczowe zagadnienia: uprawnienia pokrzywdzonego, wykładnia decyzji ramowej w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym)</i>	33
<i>sprawa C-491/07 – pytanie prejudycjalne Landgericht für Strafsachen Wien (Austria) skierowane w dniu 31 października 2007 r. w toku postępowania karnego prowadzonego przez Staatsanwaltschaft Wien przeciwko Vladimirowi Turanskiemu (kluczowe zagadnienia: zakaz ne bis in idem)</i>	34
<i>sprawa C-66/08 – pytanie prejudycjalne Oberlandesgericht Stuttgart (Niemcy) złożone w dniu 18 lutego 2008 r. w toku postępowanie w sprawie wykonania europejskiego nakazu aresztowania Szymona Kozłowskiego (kluczowe zagadnienia: europejski nakaz aresztowania, zasada niedyskryminacji, obywatelstwo UE)</i>	34
WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 LIPCA – 31 GRUDNIA 2007 R.	35

Podsumowanie aktywności orzeczniczej ETS i ETPCz w 2007 r. i przedstawienie zmian w funkcjonowaniu ETS

I. Działalność ETS w 2007 r.¹

1.1. Dane statystyczne

W 2007 r. ETS zakończył postępowanie w 570 sprawach, w których wydano w sumie 551 orzeczeń² z czego 218 orzeczeń dotyczyło wniosków prejudycjalnych, 241 – skarg bezpośrednich a 92 – innych kwestii. Na 218 orzeczeń dotyczących wniosków prejudycjalnych 175 to wyroki, 22 – postanowienia zawierające rozstrzygnięcie w sprawie i 21 – inne postanowienia. Na 22 postanowienia zawierające rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku prejudycjalnego, 18 wydano przy zastosowaniu uproszczonej procedury prejudycjalnej z art. 104 § 3 Regulaminu Trybunału.

Według danych na dzień 31 grudnia 2007 r. przed Trybunałem toczyło się w sumie 741 spraw, o 10 więcej niż w ostatnim dniu grudnia 2006 r. Rok 2007 przyniósł ze sobą największy wpływ spraw w historii Trybunału (580 spraw nowych). Spośród tych 741 spraw zawisłych 408 to wnioski prejudycjalne, 212 – skargi bezpośrednie 117 – odwołania od orzeczeń Sadu Pierwszej Instancji, 4 – inne sprawy szczególne.

Przeciętny czas trwania postępowań przed ETS uległ niewielkiemu skróceniu. Postępowanie prejudycjalne trwało średnio 19,3 miesiąca (19,8 miesiąca w 2006 r.) a postępowanie w przedmiocie skarg bezpośrednich – 18,2 miesiąca (20 miesięcy w 2006 r.).

W 2007 r. polskie sądy wniosły do ETS 7 pytań prejudycjalnych (w poprzednich latach – 3, w sumie 10). Komunikaty sygnalizujące treść pięciu spośród siedmiu wniosków prejudycjalnych wniesionych w 2007 r. zostały już opublikowane w Dzienniku Urzędowym (są to: komunikaty w sprawach: C-25/-7 (pytanie WSA we Wrocławiu); C-134/07 (pytanie Sądu Rejonowego w Jaworznie); C-414/07 (pytanie WSA w Krakowie), C-426/07 (pytanie WSA w Białymstoku) i C-444/07 (pytanie Sądu Rejonowego w Gdańsku)). Żadne z pytań nie zostało wniesione w toku postępowania karnego.

1.2. Orzeczenia wydane w dziedzinie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych w 2007 r.

W 2007 r. ETS wydał pięć orzeczeń dotyczących dziedziny współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych. Są to: wyrok z dnia 3 maja 2007 r. w sprawie C-303/05 *Advocaten voor de Wereld* (dotyczący ważności decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania); wyrok z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie C-467/05 *Dell O'rto* (dotyczący wykładni decyzji ramowej w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym), wyrok z dnia 18 lipca 2007 r. w sprawie C-288/05 *Postępowanie karne przeciwko Jürgenowi Kretzingerowi* (dotyczący zakazu *ne bis in idem* z art. 54 Konwencji wykonawczej do Układu z Schengen); wyrok z dnia 18 lipca 2007 r. w sprawie C-

---

¹ Informacja została przygotowana w oparciu o roczny raport z działalności Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości dostępny na stronie internetowej ETS pod adresem: www.curia.eu

² Różnica liczbowa pomiędzy ilością spraw i orzeczeń wynika z połączenia pewnej liczby spraw i wydania co do nich jednego orzeczenia.

367/05 *Postępowanie karne przeciwko Normie Kraaijenbrink* (dotyczący zakazu *ne bis in idem* z art. 54 Konwencji wykonawczej do Układu z Schengen); wyrok w sprawie C-440/05 *Komisja przeciwko Radzie* z dnia 23 października 2007 (dotyczący ważności decyzji ramowej w sprawie wzmocnienia uregulowań prawnokarnych w celu egzekwowania przepisów dotyczących zapobiegania zanieczyszczeniom pochodzącym ze statków).

1.3. Zmiany w Statucie i Regulaminie ETS

Decyzją Rady z dnia 20 grudnia 2007 r. doszło do zmiany Protokołu w sprawie Statutu Trybunału Sprawiedliwości, natomiast w dniu 15 stycznia 2008 r. Trybunał przyjął korespondujące ze zmianą Statutu poprawki w Regulaminie regulującym funkcjonowanie ETS.³ Powyższe zmiany weszły w życie z dniem 1 marca 2008 r. i prowadzą do stworzenia nowej procedury prejudycjalnej zwanej „pilnym trybem prejudycjalnym”. Ma ona zastosowanie wyłącznie do pytań prejudycjalnych kierowanych w dziedzinach objętych tzw. „obszarem wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości” (czyli uregulowanych w tytule VI Traktatu o Unii Europejskiej (współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych) i tytule IV części trzeciej Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (wizy, azyl, imigracja i inne polityki związane ze swobodnym przepływem osób, w tym współpraca sądowa w sprawach cywilnych). Celem wprowadzenia nowej procedury prejudycjalnej jest wprowadzenie szybkiej ścieżki rozpatrywania wniosków prejudycjalnych złożonych w toku postępowań krajowych, w których, ze względu na przedmiot postępowania, zazwyczaj wymagane jest wydanie rozstrzygnięcia w krótkim terminie.

Od „zwykłej” procedury rozpatrywania wniosków prejudycjalnych „pilny tryb prejudycjalny” różni się przede wszystkim znacznym uproszczeniem pierwszej, pisemnej fazy postępowania. Zrezygnowano z dopuszczenia do niej wszystkich państw członkowskich. W pisemnej fazie postępowania będą mogły uczestniczyć jedynie strony postępowania krajowego, państwo członkowskie, którego sąd skierował wniosek prejudycjalny, Komisja Wspólnot Europejskich i – w zależności rodzaju sprawy – Rada i Parlament Europejski. Wymienione podmioty będą uprawnione do przedkładania swoich uwag pisemnych w terminie wyznaczonym przez skład orzekający. Zgodnie z art. 104b § 2 Regulaminu w decyzji o rozpoznaniu odesłania prejudycjalnego w trybie pilnym zostaje wyznaczony termin na złożenie pism procesowych i uwag na piśmie. Jak zaleca Rada w oświadczeniu opublikowanym w związku z wprowadzeniem trybu pilnego⁴, termin ten nie powinien przekraczać 10 dni roboczych. W decyzji mogą też zostać wskazane kwestie prawne, których te uwagi i pisma procesowe mają dotyczyć, jak również może zostać ustalona maksymalna długość tych pism. Pozostałe podmioty wymienione w art. 23 Statutu Trybunału, w tym inne państwa członkowskie, są uprawnione brać udział w ustnej fazie postępowania prejudycjalnego, czyli w rozprawie.

Dla przyspieszenia rozpatrywania spraw w ramach „pilnego trybu prejudycjalnego” przewidziano kierowania wszystkich tych spraw do specjalnie powołanej w tym celu izby Trybunału złożonej z 5 sędziów. Izba ta w pierwszej kolejności ma decydować (na wniosek sądu pytającego a wyjątkowo także z urzędu) o rozpoznaniu danej sprawy w trybie pilnym, a następnie orzekać co do meritum po przeprowadzeniu rozprawy i wysłuchaniu rzecznika generalnego.

Przyspieszeniu rozpoznawania spraw w trybie pilnym ma służyć także wprowadzenie możliwości komunikowania się uczestników postępowania za pośrednictwem faksu i poczty elektronicznej (art. 104b § 6 Regulaminu Trybunału).

³ Obie zmiany zostały opublikowane w Dz. U. L 24 z 29.1.2008, s. 39 – 43. Procedowanie według „pilnego trybu prejudycjalnego” unormowano w dodanym do Regulaminu art. 104b.

⁴ Dz. U. L 24 z 29.1.2008, s. 44.

Zgodnie z wspomnianym oświadczeniem Rady, całe postępowanie prejudycjalne prowadzone w trybie pilnym nie powinno trwać dłużej niż 3 miesiące.

W związku z wprowadzeniem pilnego trybu prejudycjalnego uzupełnieniu uległa „*Nota informacyjna dotycząca składania przez sądy krajowe wniosków o wydanie orzeczeń w trybie prejudycjalnym*”. Tekst uzupełnienia jest opublikowany w j. polskim na stronie internetowej Trybunału pod adresem:

<http://curia.europa.eu/pl/instit/txtdocfr/txtsenvigueur/notepu.pdf>

Szerzej na temat pilnej procedury prejudycjalnej:

1. A. Grzelak, *Wprowadzenie pilnego trybu prejudycjalnego w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości UE – postępowanie przed ETS*, publikacja dostępna pod adresem: <http://www.wsisw.natolin.edu.pl/>
2. A. Łazowski, *Propozycje reform procedury pytań prejudycjalnych w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości*, Europejski Przegląd Sądowy, Nr 9/2007, s. 18 – 25.

II. Działalność ETPCz w 2007 r.

1.1. Dane statystyczne

W 2007 r. do wszystkich Sekcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przekazano do rozpoznania w sumie 41.700 spraw. Liczba ta nie obejmuje wszystkich spraw wniesionych w tym roku do Trybunału (tych było około 54.000), a jedynie sprawy przekazane do rozpoznania składom orzekającym. W rezultacie, wraz ze sprawami zaległymi, na dzień 31 grudnia 2007 r. przed Trybunałem zawisło 79.427 spraw. Według danych na dzień 31 grudnia 2007 r. największą liczbę spraw w toku (tzw. *allocated cases*) stanowią skargi przeciwko Rosji (20.296 – 26 % wszystkich spraw), Turcji (9.173 – 12 % wszystkich spraw zawisłych), Rumunii (8.275 – 10 % wszystkich zawisłych spraw), Ukrainie (5.811 – 7 % spraw zawisłych) i Polsce (3.119 – 4 % spraw zawisłych). Jednocześnie w samym roku 2007 do składów orzekających przekazanych zostało 9.497 skarg przeciwko Rosji, 4.502 skarg przeciwko Ukrainie i 4.211 skarg przeciwko Polsce. Niezmiennie więc od lat Polska utrzymuje się w czołówce państw, przeciwko którym kierowanych jest najwięcej skarg.

W 2007 r. Trybunał ogłosił w sumie 1.503 wyroki i jednocześnie 27.057 spraw uznał za niedopuszczalne lub skreślił z listy skarg. Ta dysproporcja potwierdza istniejącą od dawna tendencję uznawania za niedopuszczalne około 94 % wszystkich spraw wnoszonych do Trybunału.⁵

1.2. Sprawy polskie

W sprawach polskich Trybunał wydał 111 wyroków, z czego w 101 stwierdził naruszenie przynajmniej jednego z praw gwarantowanych w Konwencji. Niemalże połowa wszystkich wyroków (47) dotyczyła prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5 Konwencji), z czego więk-

---

⁵ Tendencję tę negatywnie ocenił prezes Trybunału Jean – Paul Costa wskazując, że świadczy ona o niezrozumieniu przez skarżących roli Trybunału i przysparza mu niepotrzebnej pracy (por. *Solemn hearing of the European Court of Human Rights on the occasion of the opening of the judicial year, Friday, 25 January 2008. Speech by Jean –Paul Costa President of the European Court of Human Rights*, dokument dostępny na stronie internetowej Trybunału pod adresem:

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3847D848-1FD2-4ABC-8C97-3ADA953C3865/0/OpeningJudicialYear25_JanuaryCosta.pdf, s. 3.

szość odnosiła się do zarzutu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania. W 45 wyrokach Trybunał orzekał w przedmiocie prawa do rzetelnego procesu, z czego 35 wyroków dotyczyło przewlekłości postępowań krajowych. Pozostałe wyroki dotyczyły prawa do prywatności, swobody wypowiedzi, zakazu tortur, i innych praw gwarantowanych w Konwencji.

1.3. Stan prac nad reformą Trybunału

Według stanu na dzień 30 kwietnia 2008 r. Rosja nie ratyfikowała Protokołu nr 14 do Konwencji, co uniemożliwia jego wejście w życie. Uregulowane w Protokole nr 14 zmiany w funkcjonowaniu Trybunału miały spowodować znaczne przyspieszenie rozpatrywania skarg indywidualnych. Brak ratyfikacji Protokołu 14 powoduje także wstrzymanie realizacji dalszych planowanych reform Trybunału, w szczególności postulatów „Grupy Mędrców” przedstawionych w POESK Nr 4/2006.

CZEŚĆ A

AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich

Rybacki przeciwko Polsce – decyzja Czwartej Sekcji Trybunału z dnia 9 października 2007 r., skarga nr 52479/99 (**kluczowe zagadnienia:** prawo do obrony, prawo do zapoznania się z aktami sprawy w postępowaniu przygotowawczym, świadek incognito)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

W decyzji tej Trybunał uznał za oczywiście bezzasadny zarzut skarżącego, że nie miał on możliwości uzyskania dostępu do wszystkich zeznań świadków incognito i pełnego realizowania prawa do zadawania pytań przesłuchiwanym przez sąd świadkom anonimowym. Tym samym Trybunał zaakceptował jako zgodne ze standardem rzetelnego procesu i wystarczające z punktu widzenia art. 6 Konwencji zapewnienie oskarżonemu możliwość pisemnego zadawania pytań świadkom incognito. Można więc uznać, że obecnie przewidziana w art. 184 k.p.k. procedura przesłuchania świadka incognito, która gwarantuje dokonanie tej czynności w obecności oskarżonego i jego obrońcy, ustanawia standard rzetelności wyższy niż ten przewidziany w art. 6 ust. 3 Konwencji.

1. Stan faktyczny sprawy

Od maja 1996 r. prowadzono przeciwko skarżącemu i kilku innym osobom postępowanie karne w związku z zarzutem popełnienia przestępstwa rozboju. Skarżący został tymczasowo aresztowany w dniu 9 maja 1996 r. Kolejne wnioski obrońcy skarżącego o umożliwienie mu widzenia z klientem pod nieobecność innych osób pozostawały niewzględnione. Dopiero w listopadzie 1996 r. prokurator wydał zgodę na niedozorowane widzenie obrońcy ze skarżącym. W ramach końcowego zaznajamiania podejrzanego z materiałem dowodowym zgromadzonym w postępowaniu przygotowawczym skarżącemu umożliwiono przeglądanie akt w dniach od 3 do 6 grudnia 1996 r. Prokurator uwzględnił też wniosek skarżącego o umożliwienie dodatkowego dostępu do jednego z tomów akt sprawy. Został on udostępniony obrońcy skarżącego w dniu 9 grudnia 1996 r. Jednakże, kolejny wniosek obrońcy oskarżonego o umożliwienie mu przeglądania pozostałych akt w innym terminie nie został uwzględniony.

Dnia 23 grudnia 1996 r. prokurator wniósł akt oskarżenia do Sądu Okręgowego we Wrocławiu. W toku postępowania sądowego sąd przesłuchał świadków incognito pod nieobecność oskarżonego i

jego obrońcy. Oskarżony mógł jednak sformułować pytania do świadków na piśmie. Świadkowie udzielili odpowiedzi na cztery pytania pisemne. Przed kolejną rozprawą obrońca skarżącego sformułował na piśmie 24 dalsze pytania do jednego ze świadków incognito. Świadek udzielił odpowiedzi na 20 z nich.

W toku postępowania sądowego dwóch innych świadków wnioskowo o nadanie im statusu świadków incognito. Sąd nie uwzględnił tych wniosków uznając, że anonimizacja świadków na tym etapie postępowania byłaby bezcelowa.

W dniu 23 lutego 1999 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu uznał skarżącego winnym popełnienia przestępstwa rozboju działając w zorganizowanej grupie przestępczej i skazał go na karę siedmiu lat pozbawienia wolności. Sąd oparł swe ustalenia faktyczne o zeznania 10 świadków, w tym 2 świadków incognito, oraz inne dowody (opinie biegłych, dowody rzeczowe i dowody z dokumentów). Obrońca skarżącego odwołał się od wyroku zarzucając m.in. naruszenie przez sąd pierwszej instancji prawa do rzetelnego procesu wskutek nieudostępnienia oskarżonemu pełnej treści zeznań świadków incognito. Dnia 27 października 1999 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu utrzymał w mocy wyrok sądu pierwszej instancji. Obrońca skarżącego wniósł kasację od tego wyroku. Dnia 16 listopada 2001 r. Sąd Najwyższy oddalił kasację jako oczywiście bezzasadną.

2. Zarzuty skarżącego

W skardze do Trybunału skarżący podniósł zarzut naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji z powodu zbyt długotrwałego stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania. Ponadto na gruncie art. 6 Konwencji skarżący zarzucił: 1) naruszenie prawa do posiadania odpowiedniego czasu i możliwości przygotowania obrony wskutek udostępnienia mu akt postępowania przygotowawczego przez ograniczony okres czasu; 2) naruszenie prawa do obrony wskutek uniemożliwienia porozumiewania się z obrońcą pod nieobecność innych osób w postępowaniu przygotowawczym; 3) naruszenie prawa do rzetelnego procesu wskutek utajnienia części zeznań świadków incognito; 4) naruszenie prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał uznał za dopuszczalny zarzut zgłoszony na gruncie art. 5 ust. 3 Konwencji, jak również zarzut niezapewnienia możliwości swobodnego kontaktu skarżącego z jego obrońcą w postępowaniu przygotowawczym. Zasadność obu zarzutów zostanie oceniona w dalszym postępowaniu, które w najbliższym czasie powinno zakończyć się wydaniem wyroku. Zarzut naruszenia prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie został uznany za niedopuszczalny z powodu niewyczerpania przez skarżącego krajowych środków odwoławczych (skarżący nie skorzystał z możliwości złożenia skargi na przewlekłość postępowania).

Pozostałe dwa zarzuty dotyczące dostępu do akt postępowania przygotowawczego i możliwości zapoznania się z zeznaniami świadków incognito zostały uznane za oczywiście bezzasadne z następującą argumentacją.

3.1. Odnośnie zarzutu naruszenie prawa do posiadania odpowiedniego czasu i możliwości przygotowania obrony

Powołując się na swe dotychczasowe orzecznictwo (decyzja z dnia 6 grudnia 1991 r., *Hayward przeciwko Szwecji*, skarga nr 14106/88; decyzja z dnia 15 maja 1996 r., *Mortensen przeciwko Danii*, skarga nr 24867/94) Trybunał przypomniał, że art. 6 ust. 3 (b) Konwencji obejmuje dwa aspekty prawa do obrony: prawo do posiadania odpowiedniego czasu i rzeczywistej możliwości przygoto-

wania obrony. Zdaniem Trybunału skarżącemu zagwarantowano realizację obu w. wym. praw. Miał on możliwość zapoznawania się z aktami sprawy przez okres kilku dni. Co prawda prokurator odmówił dodatkowego udostępnienia akt obrońcy skarżącego w żądanym przez niego wymiarze, jednak natychmiast po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu zarówno sam skarżący jak i jego obrońca mieli nieograniczony dostęp do akt sprawy. Trybunał odnotował, że pierwsza rozprawa w sprawie odbyła się trzy miesiące po wniesieniu aktu oskarżenia, jednak w tym czasie skarżący ani razu nie wnioskował o udostępnienie mu akt sprawy.

3.2. *Zarzut naruszenie prawa do rzetelnego procesu wskutek utajnienia części zeznań świadków incognito*

Trybunał rozpoczął od przywołania podstawowych standardów rzetelnego postępowania z udziałem świadków incognito. Podkreślił, że **zasadą powinno być przeprowadzanie dowodów na rozprawie, w obecności oskarżonego i jego obrońcy. Dopuszczalne są jednak odepstwa od tej zasady, jednak nie mogą one naruszać w sposób istotny prawa do obrony** (por. wyrok w sprawie *Lucà przeciwko Włochom*, wyrok z dnia 27 lutego 2001 r., skarga nr 33354/96, § 39). **W przypadku posłużenia się dowodem z zeznań świadka incognito organy procesowe powinny przedstawić przekonujące argumenty uzasadniające utajnienie tożsamości świadka** (por. wyrok z dnia 14 lutego 2002 r. w sprawie *Visser przeciwko Niderlandom*, skarga nr 26668/95). **W przypadku utajnienia tożsamości świadka z art. 6 ust. 1 i 3 (d) Konwencji wynika wymóg podjęcia środków procesowych zmierzających do zniwelowania utrudnień, jakie dla oskarżonego i jego obrońcy wynikają z posłużenia się anonimowym źródłem dowodowym. Dodatkowo dowód z zeznań utajnionego świadka powinien być oceniany z wyjątkową ostrożnością** (por. wyrok w sprawie *Visser* powołany powyżej, § 44).

Stosując te standardy do okoliczności sprawy skarżącego Trybunał odnotował, że oskarżony i jego obrońca korzystali z uprawnienia do przedłożenia pytań świadkom incognito na piśmie. Po pierwszej rozprawie, w czasie której sąd przesłuchiwał świadków incognito, został im udostępniony protokół zeznań świadków utajnionych, zawierający odpowiedź na trzy pytania oskarżonego. Po zapoznaniu się z protokołem mogli oni zadać kolejną „turę” pytań pisemnych (24). Na większość z nich świadkowie udzielili odpowiedzi (na 20 spośród 24 pytań). Oskarżony i jego obrońca mieli więc możliwość zadawania pytań świadkom oskarżenia.

Trybunał odnotował też, że musiały istnieć przesłanki do utajnienia tożsamości dwóch świadków, skoro także inni świadkowie w sprawie zgłaszali organom procesowym, że czują się zagrożeni. Trybunał zwrócił również uwagę na to, że zeznania świadków incognito nie stanowiły ani „podstawowych” ani też jedynych dowodów w sprawie. Sąd oparł swe ustalenia na zeznaniach 8 innych świadków i przeprowadził szereg innych czynności dowodowych. Ponadto poprawność oceny materiału dowodowego została potwierdzona przez sąd rozpoznający apelację od wyroku skazującego skarżącego.

Rajkowska przeciwko Polsce – decyzja Czwartej Sekcji ETPCz z dnia 27 listopada 2007 r., skarga nr 37393/02 (**kluczowe zagadnienia:** prawo do życia, wymóg rzetelnego prowadzenia postępowania karnego jako „pozytywny obowiązek” państwa)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Rzetelność prowadzenia postępowań karnych oceniana jest zazwyczaj z punktu widzenia praw procesowych oskarżonego. Taka perspektywa oceny prowadzenia postępowań karnych wynika z wymogów art. 6 Konwencji, który gwarantuje prawo do rzetelnego procesu oskarżonemu. Tymczasem

w przypadku śmierci pokrzywdzonego przestępstwem wymóg rzetelnego prowadzenia postępowania wynika z tzw. „pozytywnych obowiązków” państwa wyinterpretowanych przez Trybunał z art. 2 Konwencji, chroniącego prawo do życia. W ten sposób, w ramach koncepcji „pozytywnych obowiązków”, z art. 2 Konwencji wyinterpretowano pośrednio prawo do rzetelnego procesu dla ofiar przestępstw.

1. Stan faktyczny sprawy

Dnia 21 sierpnia 1997 r. mąż skarżącej zginął w wypadku samochodowym, w którym uczestniczyły trzy samochody. Skarżąca została powiadomiona o śmierci męża dopiero dnia 23 sierpnia 1997 r., pomimo, że wcześniej dzwoniła do komendy policji w swoim regionie próbując ustalić, czy nie doszło do wypadku drogowego z udziałem jej męża. Po przeprowadzeniu sekcji zwłok zmarłego, wskutek badania przeprowadzonego w dniu 4 września 1997 r. ustalono, że miał on 3.1 promila alkoholu we krwi. Wszczęto prowadzenie dochodzenia w sprawie śmierci męża skarżącej. W toku postępowania na wniosek skarżącej uzyskano opinię biegłego z zakresu przyczyn wypadków drogowych i przeprowadzono kolejne badanie krwi denata na zawartość alkoholu. Badanie tych samych próbek krwi wykonane w dniu 18 grudnia 1997 r. wykazało 0.1 promila alkoholu we krwi zmarłego. Instytut Medycyny Sądowej we Wrocławiu wyjaśnił, że różnice wyników badań były rezultatem pomyłki przy przepisywaniu danych w różnych dokumentach.

W sierpniu 1999 r. skarżąca złożyła zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa sfalszowania wyników badania krwi jej męża. Postępowanie w tej sprawie umorzono ostatecznie w listopadzie 2000 r.

W grudniu 1997 r. do Sądu Rejonowego w Strzelinie został wniesiony akt oskarżenia przeciwko kierowcy samochodu marki Ford, który brał udział w wypadku drogowym. W lutym 1998 r. sprawa została przekazana do Sądu Rejonowego we Wrocławiu. W toku postępowania sądowego skarżąca występowała w charakterze oskarżycielki posiłkowej. Po przeprowadzeniu 29 rozpraw, dnia 3 lipca 2001 r. sąd uniewinnił kierowcę Forda od zarzutu naruszenia reguł ostrożności w ruchu lądowym. Skarżąca odwołała się od tego wyroku. Dnia 16 kwietnia 2002 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu uchylił wyrok uniewinniający i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Sąd odwoławczy zwrócił uwagę na nieprawidłowe prowadzenie postępowania dowodowego przez sąd pierwszej instancji. Wytknął sądowi pierwszoinstancyjnemu, że nie przesłuchał biegłych w czasie rozprawy, pomimo istotnych różnic w przedłożonych przez nich opiniach. Sąd odwoławczy stwierdził także przewlekłość w procedowaniu Sądu Rejonowego we Wrocławiu.

Ponowne rozpoznanie sprawy trwało do dnia 21 stycznia 2004 r. Sąd przeprowadził 10 rozpraw, przy czym przez ponad 4 miesiące oczekiwał na sporządzenie opinii przez biegłego. Dnia 21 stycznia 2004 r. Sąd Rejonowy we Wrocławiu wydał wyrok skazujący kierowcę Forda na karę roku pozbawienia wolności w zawieszeniu na trzy lata i grzywnę. Wskutek odwołania oskarżonego wyrok ponownie został uchylony a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania. Po ponownym rozpoznaniu sprawy, w dniu 14 grudnia 2004 r. Sąd Rejonowy we Wrocławiu wydał wyrok skazujący kierowcę Forda na taką samą karę, jak w poprzednim wyroku. Ostatecznie wyrok ten (w zakresie rozstrzygnięcia o odpowiedzialności karnej oskarżonego) został utrzymany w mocy wyrokiem z dnia 2 czerwca 2005 r.

Od lutego 1998 r. do lutego 1999 r. toczyło się także dochodzenie w sprawie udziału kierowcy trzeciego pojazdu (samochodu marki Fiat) w spowodowaniu wypadku drogowego. Pomimo podjętych czynności procesowych nie udało się ustalić tożsamości kierowcy Fiata a postępowanie zostało umorzone.

2. Zarzuty skarżące

W skardze do Trybunału skarżąca podniosła zarzut naruszenia prawa do życia (art. 2 Konwencji) wskutek nieprzeprowadzenia rzetelnego i sprawnego postępowania zmierzającego do ustalenia przyczyn śmierci jej męża.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Najpierw Trybunał przypomniał, że z treści art. 2 Konwencji wynika nie tylko obowiązek państwa powstrzymania się od pozbawiania życia osób pozostających w jego jurysdykcji, lecz także obowiązek podjęcia odpowiednich działań gwarantujących ochronę życia. Powołując się na swoje dotychczasowe orzecznictwo Trybunał podkreślił, że tak zwane „pozytywne obowiązki” państwa odnoszą się m.in. do sfery zapewnienia odpowiedniej ochrony prawa do życia pacjentów w publicznych placówkach opieki medycznej. Obejmują one także stworzenie skutecznego, sprawnie działającego systemu sądowej ochrony prawnej, który umożliwi badanie przypadków śmierci, wyjaśnianie ich przyczyn oraz sądenie osób odpowiedzialnych za nie (por. decyzja w sprawie *Erikson przeciwko Włochom* z dnia 26 października 1999 r., skarga nr 37900/07). Zdaniem Trybunału te same wymogi w zakresie tzw. „pozytywnych obowiązków” odnoszą się do przypadków śmierci wskutek wypadków drogowych.

Co prawda Konwencja nie gwarantuje prawa do zainicjowania postępowania karnego, jednak w pewnych sytuacjach z art. 2 Konwencji wynika obowiązek zapewnienia możliwości zainicjowania postępowania karnego w celu wyjaśnienia przyczyn utraty życia. **W przypadku nieumyślnego spowodowania śmierci lub naruszenia integralności cielesnej nie zawsze wymagane jest zapewnienie środka prawnego o charakterze prawnokarnym. Niekiedy wystarczające jest zapewnienie pokrzywdzonemu możliwości uruchomienia ochrony przewidzianej wyłącznie przez prawo cywilne lub dostępu jednocześnie do ochrony wynikającej z prawa cywilnego i karnego** (wyrok w sprawie *Calvelli i Ciglio przeciwko Włochom* z dnia 17 stycznia 2002 r., skarga nr 32967/96, §§ 51 – 53; wyrok w sprawie *Byrzykowski przeciwko Polsce* z dnia 27 czerwca 2006 r., skarga nr 47916/99, §§ 104 – 105).

Trybunał podkreślił także, że **obowiązki proceduralne państwa wynikające z art. 2 Konwencji mają charakter zobowiązania do starannego działania a nie do osiągnięcia określonego rezultatu. Zatem zadaniem organów krajowych jest podjęcie wszystkich wymaganych w danej sytuacji działań procesowych w celu zgromadzenia dowodów dotyczących danego zdarzenia** (por. decyzja z dnia 6 maja 2003 r., *Menson przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 47916/99).

Odnosząc powyższe standardy do okoliczności sprawy Trybunał stwierdził, że zarzuty skarżące są oczywiście bezzasadne i uznał skargę za niedopuszczalną. Trybunał odnotował, że skarżąca mogła spowodować wszczęcie postępowania karnego w sprawie, jak również mogła domagać się odszkodowania z powodu śmierci jej męża. Prawo polskie przewiduje zarówno możliwość domagania się takiego odszkodowania przed sądem właściwym do orzekania w sprawach cywilnych w postępowaniu toczącym się równoległe do postępowania karnego, jak i po zakończeniu postępowania karnego i to niezależnie od jego wyniku. Dlatego też nie można uznać, że państwo zaniedbało obowiązek zapewnienia drogi prawnej pociągnięcia do odpowiedzialności osób odpowiedzialnych za spowodowanie wypadku drogowego.

Zdaniem Trybunału organy procesowe przeprowadziły wszystkie czynności procesowe wymagane w okolicznościach przedmiotowej sprawy zmierzające do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej winnych spowodowania wypadku drogowego. Skarżąca mogła aktywnie uczestniczyć w tych czyn-

nościach procesowych i aktywnie korzystała ze swych uprawnień. Większość jej wniosków dowodowych została uwzględniona, w szczególności piąta i szósta opinia biegłych przygotowane w sprawie zostały uzyskane wskutek wniosku skarżącej. Pomimo dość długotrwałego prowadzenia postępowania, kierowca samochodu Ford został ostatecznie skazany. Fakt, że kierowca trzeciego samochodu biorącego udział w wypadku nie został wykryty, nie przesądza o niewypełnieniu przez państwo proceduralnych obowiązków rzetelnego prowadzenia postępowania wynikających z art. 2 Konwencji.

Chruściński przeciwko Polsce – wyrok Czwartej Sekcji ETPCz z dnia 6 listopada 2007 r., skarga nr 22755/04 (**kluczowe zagadnienia:** dostęp oskarżonego i jego obrońcy do akt postępowania karnego, równość stron, procedura habeas corpus)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

To kolejne orzeczenie po wyroku w sprawie *Migoń przeciwko Polsce* (wyrok z dnia 25 czerwca 2002 r., skarga nr 24244/94), w którym Trybunał przesądził, że zagwarantowanie oskarżonemu i jego obrońcy dostępu do przynajmniej części akt postępowania przygotowawczego jest niezbędnym elementem rzetelnej procedury kontroli stosowania tymczasowego aresztowania. Świadczy ono o nieprawidłowym stosowaniu w praktyce art. 156 § 5 k.p.k., jak również o wadliwości tego przepisu, który nie wskazuje przesłanek odmowy udzielenia zgody na dostęp do akt postępowania przygotowawczego.

1. Stan faktyczny sprawy⁶

Skarżący został zatrzymany dnia 2 kwietnia 2003 r. w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa paserstwa działając w zorganizowanej grupie przestępczej. Dnia 4 kwietnia 2003 r. Sąd Rejonowy w Warszawie zastosował tymczasowe aresztowanie wobec skarżącego. Stosowanie tego środka zapobiegawczego było kilkakrotnie przedłużane w toku postępowania przygotowawczego, które zakończyło się wniesieniem aktu oskarżenia przeciwko skarżącemu do Sądu Rejonowego w Warszawie w dniu 22 grudnia 2004 r.

Dnia 9 marca 2004 r. a następnie dnia 3 września 2004 r. skarżący reprezentowany przez obrońcę z wyboru wnioskował o udostępnienie mu akt postępowania przygotowawczego. Prokurator nie uwzględnił jego wniosków zarządzeniami wydanymi odpowiednio 24 marca 2004 r. i 15 września 2004 r., w których powołał się na konieczność ochrony interesów postępowania przygotowawczego i fakt działania skarżącego w zorganizowanej grupie przestępczej. Skarżący złożył zażalenia na oba zarządzenia powołując się na przysługujące mu prawo do obrony i konwencyjny standard rzetelności postępowania. Prokurator nadrzędny nie uwzględnił obu zażaleń powołując się na konieczność ochrony „interesów postępowania”. W uzasadnieniu swoich decyzji z dnia 12 maja i 2 listopada 2004 r. stwierdził, że z Konwencji nie wynika nakaz udostępnienia obronie akt postępowania przygotowawczego.

Skarżący i jego obrońca mogli zapoznać się z aktami postępowania przygotowawczego w grudniu 2004 r., przed wniesieniem aktu oskarżenia do sądu.

---

⁶ W omawianej sprawie podniesiono dwa zarzuty: zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania i braku dostępu do akt postępowania przygotowawczego. W omówieniu zostanie przedstawiony jedynie stan faktyczny i rozstrzygnięcie Trybunału odnoszące się do drugiego zarzutu.

2. Zarzuty skarżącego

W skardze do Trybunału skarżący podniósł zarzut naruszenia prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego z powodu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania (art. 5 ust. 3 Konwencji) oraz zarzut naruszenia jego prawa do obrony i równości stron w toku procedury przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania wskutek odmowy udostępnienia mu akt postępowania przygotowawczego (art. 5 ust. 4 Konwencji).

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał stwierdził brak naruszenia art. 5 ust. 3 i naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji. Poniżej przedstawione zostaną główne argumenty podane przez Trybunał na poparcie rozstrzygnięcia w przedmiocie drugiego zarzutu skarżącego.

Trybunał przypomniał, że procedura *habeas corpus* przewidziana w art. 5 ust. 4 Konwencji powinna mieć kontrydiktoryjny charakter i musi zwsze gwarantować „równość broni” stron procesowych. Oznacza to także obowiązek zapewnienia oskarżonemu i jego obrońcy dostępu do akt postępowania przygotowawczego w takim zakresie, jaki jest to konieczne do efektywnego podważania wiarygodności dowodów, które stały się podstawą stosowania tego środka zapobiegawczego. Uruchamiana w toku postępowania przygotowawczego procedura *habeas corpus* powinna spełniać w możliwie najszerszym zakresie takie same standardy rzetelności jak te, które mają zastosowanie na rozprawie w postępowaniu sądowym (por. wyrok z dnia 13 lutego 2001 r., *Schöps przeciwko Republice Federalnej Niemiec*, skarga nr 25116/94, § 44; wyrok z dnia 13 lutego 2001 r., *Lietzow przeciwko Republice Federalnej Niemiec*, skarga nr 24479/94, § 44).

Trybunał stwierdził, że **dostrzega konieczność skutecznego prowadzenia śledztw, jak i to, że owa skuteczność może wymagać utajnienia przed podejrzanym części informacji zebranych w toku postępowania przygotowawczego, aby zapobiec mataczeniu dowodami i podważaniu wymiaru sprawiedliwości. Jednak ten godny ochrony cel nie może być realizowany kosztem istotnego ograniczenia prawa do obrony. Dlatego też informacje, które są ważne (*essential*) dla oceny zasadności/legalności tymczasowego aresztowania powinny być udostępnione w odpowiedniej formie obrońcy podejrzanego.**

Odnosząc powyższe kryteria oceny rzetelności procedury *habeas corpus* do sprawy skarżącego Trybunał odnotował, że skarżący i jego obrońca nie mieli dostępu do akt postępowania przygotowawczego przez okres ponad 20 miesięcy. W tym czasie skarżącemu doręczono jedynie postanowienie o przedstawieniu zarzutów, postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania i kolejne decyzje o przedłużeniu stosowania tego środka zapobiegawczego. Skarżący i obrońca mieli także dostęp do wniosków prokuratora o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania. Nie mieli jednak wglądu do akt sprawy, tymczasem prokurator w swoich wnioskach o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania i sąd w kolejnych decyzjach powoływali się na wiele konkretnych dowodów zgromadzonych w postępowaniu przygotowawczym. Zdaniem Trybunału dokumenty udostępnione skarżącemu i jego obrońcy nie stanowiły odpowiedniej i wystarczającej podstawy dla efektywnego odniesienia się przez skarżącego do argumentów przedstawionych przez prokuratora wnioskującego o kolejne przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania i sądy orzekające w przedmiocie tych wniosków. Tymczasem prokurator miał nieograniczony dostęp do akt sprawy. Taki stan naruszył równość stron i kontrydiktoryjność postępowań w przedmiocie kontroli zasadności stosowania tymczasowego aresztowania.

Komentarz

Omówiony wyrok wpisuje się w ustaloną linię orzecznictwa, zgodnie z którą rzetelność procedury *habeas corpus* wymaga zagwarantowania oskarżonemu w odpowiednim zakresie dostępu do akt postępowania przygotowawczego. Dnia 13 grudnia 2007 r. Trybunał wydał podobne orzeczenie w sprawie *Mooren przeciwko Republice Federalnej Niemiec* (skarga nr 11364/03). Trybunał stwierdził, że oferowana obrońcy skarżącego przez prokuratora możliwość uzyskania ustnej informacji o zawartości akt postępowania przygotowawczego nie stanowiła wystarczającej gwarancji rzetelności procedury *habeas corpus*. Warto dodać, że w niemieckim prawie karnym procesowym decyzja prokuratora o odmowie udostępnienia akt postępowania przygotowawczego obrońcy oskarżonego tymczasowo aresztowanego podlega kontroli sądowej na mocy § 147 (5) niemieckiego k.p.k.

AII – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy

Nikolova and Velichkova przeciwko Bułgarii – wyrok Piątej Sekcji ETPCz z dnia 20 grudnia 2007 r., skarga nr 37393/02 (**kluczowe zagadnienia:** prawo do życia, wymóg rzetelnego prowadzenia postępowania karnego jako „pozytywny obowiązek” państwa; dolegliwość kary orzeczonej w sprawie karnej jako wyznacznik spełnienia „pozytywnego obowiązku” państwa na gruncie art. 2 Konwencji)

1. Stan faktyczny sprawy

W dniu 27 września 1994 r. pan Nikolov, 62-letni mieszkaniec Bułgarii, wraz ze swoim kolegą N.R. wypróbowywali skonstruowany przez nich wykrywacz metali. Nieopodal ćwiczenia terenowe odbywał oddział sił szybkiego reagowania miejscowej policji. Policjanci byli nieumundurowani. Ich przełożony wysłał czterech funkcjonariuszy aby zbadali, co robią mężczyźni. Dwaj z nich podeszli do pana Nikolova, który trzymał w rękach motykę w pozycji obronnej. Policjanci przewrócili go na ziemię, zadali mu kilka ciosów w głowę i skuli kajdankami, a następnie zaciągnęli do swoich kolegów. Nikolov i drugi mężczyzna zostali przewiezieni na posterunek miejscowej policji. W czasie oczekiwania na przesłuchanie Nikolov zemdleł, a po przewiezieniu do szpitala zapadł w śpiączkę. Kilka dni później, 1 października 1994 r., po przeprowadzeniu nieudanej operacji Nikolov zmarł.

Dnia 2 października wszczęto śledztwo w sprawie śmierci Nikolova. Po przesłuchaniu w charakterze świadków osób obecnych na miejscu zdarzenia, w maju 1995 r. postawiono zarzuty popełnienia przestępstwa pobicia ze skutkiem śmiertelnym dwom policjantom, którzy zatrzymali Nikolova. W raporcie o przyczynach zdarzenia sporządzonym po przeprowadzeniu śledztwa zwrócono uwagę na nieprawidłowości w szkoleniu policjantów, polegające na priorytetowym traktowaniu przygotowania do stosowania przymusu bezpośredniego, kosztem edukacji prawnej i dotyczącej ochrony praw człowieka.

Ze względu na zmianę właściwości sądów wojskowych, w 1995 r. sprawa została przekazana do prokuratury wojskowej i tam nie przeprowadzono żadnych czynności aż do stycznia 1998 r., pomimo skarg składanych przez skarżące do Prokuratora Generalnego i Prezydenta Bułgarii.

Po podjęciu dalszych czynności śledczych, w sierpniu 1999 r. doszło do wniesienia oskarżenia przeciwko obu policjantom do Sądu Wojskowego w Warnie. W listopadzie 1999 r. skarżące i syn Nikolova wystąpili z powództwem cywilnym w procesie karnym przeciwko obu policjantom. Popierali także oskarżenie jako oskarżyciele posiłkowi. Dnia 3 grudnia 1999 r. Sąd Wojskowy w Warnie uznał obu policjantów za winnych nieumyślnego spowodowania śmierci Nikolova i umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na jego zdrowiu. Obaj policjanci zostali skazani na karę trzech lat pozbawienia wolności w zawieszeniu na pięć lat. Sąd zasądził także na rzecz skarżących zadośćuczynienie pieniężne w niemalże całej żądanej przez nie kwocie.

Skarżące i oskarżeni policjanci odwołali się od tego wyroku. Skarżące podnosiły, że orzeczona kara (najniższa dopuszczalna przez prawo za tego rodzaju czyn) jest zbyt łagodna i niesprawiedliwa. Sąd odwoławczy wydał wyrok dnia 29 grudnia 2000 r. Wyrok pierwszej instancji został utrzymany w mocy co do orzeczenia o winie i karze a zmieniony jedynie co do rozstrzygnięcia w przedmiocie roszczeń odszkodowawczych. Sąd podwyższył wysokość zadośćuczynienia do pełnej kwoty żądanej przez skarżące i syna Nikolova.

Skarżące wniosły kasacje od tego wyroku argumentując, że kara orzeczona wobec policjantów była zbyt łagodna. W szczególności skarżące kwestionowały ustalenia sądów w zakresie oceny osobowości jednego z policjantów podnosząc, że był on już uprzednio podejrzewany o pobicie innego zatrzymanego. Sąd Najwyższy nie uwzględnił kasacji skarżących.

Prowadzone po zakończeniu postępowania karnego postępowanie egzekucyjne nie doprowadziło do wyegzekwowania od policjantów zasądzonych kwot zadośćuczynień. W toku prowadzonego równoległe z postępowaniem karnym postępowania cywilnego skierowanego przeciwko jednostce policji, na rzecz skarżących zasądzono niewielkie zadośćuczynienie, zgodnie z ich żądaniem.

2. Zarzuty skarżących

Zdaniem skarżących (żony i córki zmarłego) działanie policjantów stanowiło naruszenie prawa do życia Nikolova. Ponadto obie skarżące twierdziły, że postępowanie karne przeprowadzone przez organy krajowe nie spełniało wymogów art. 6 (prawo do rzetelnego procesu) i 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) Konwencji.

3. Prawo krajowe

Zgodnie z art. 124 § 1 bułgarskiego kodeksu karnego, kto powoduje ciężkie naruszenie ciała, które skutkuje śmiercią pokrzywdzonego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 do 12 lat.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Rząd bułgarski podniósł w sprawie wstępne zastrzeżenie utraty przez skarżące statusu ofiar na gruncie art. 34 Konwencji. Zdaniem rządu wypłacenie skarżącym żadanego przez nie zadośćuczynienia w powiązaniu z ukaraniem winnych spowodowania śmierci Nikolova, stanowi akt przyznania, że w sprawie miało miejsce naruszenie art. 2 Konwencji, i jednocześnie powinno być uznane za odpowiednie zaspokojenie roszczeń skarżących.

Trybunał w bardzo obszernych wywodach odniósł się do zarzutu utraty statusu ofiar przez skarżące. Najpierw Trybunał przypomniał, że zgodnie z utrwaloną linią orzecznictwa, do kwestii utraty statusu ofiary z powodu działań podjętych przez organy krajowe, odnoszą się następujące zasady:

- 1) Zgodnie z zasadą subsydiarności to do organów krajowych w pierwszej kolejności należy uczynienie zadość ewentualnemu naruszeniu praw gwarantowanych w Konwencji. Dłate-

go Trybunał jest władny badać kwestię utraty statusu ofiary przez skarżących na każdym etapie rozpatrywania sprawy;

- 2) Wydanie decyzji korzystnej dla skarżącego lub podjęcie innego środka o takim charakterze przez organy krajowe nie jest wystarczające dla spowodowania utraty statusu ofiary, dopóki organy krajowe nie przyznają w sposób wyraźny, że w sprawie doszło do naruszenia Konwencji. Wystarczające jest także uznanie słuszności zarzutów, bez jednoznacznego odwoływania się do praw konwencyjnych. Uznaniu naruszenia musi towarzyszyć zadośćuczynienie (*redress*) za naruszenie praw gwarantowanych w Konwencji.
- 3) Możliwość utrzymania statusu ofiary jest uzależniona od tego, czy zagwarantowany skarżącym środek krajowy rzeczywiście doprowadzi do zadośćuczynienia za naruszenie praw gwarantowanych w Konwencji;
- 4) Z zasady subsydiarności nie można wywodzić, że Trybunał traci wszelką kontrolę nad tym, jakie rezultaty przyniosą środki podjęte przez organy krajowe. Zaaprobowanie tezy przeciwnej prowadziłoby bowiem do pozbawienia praw przewidzianych w Konwencji ich realnego znaczenia.

Następnie Trybunał odniósł wymienione zasady do sytuacji faktycznej i prawnej skarżących. Trybunał nie miał wątpliwości, że wydanie wyroku skazującego wobec obu policjantów stanowiło „przyznanie”, że w sprawie doszło do naruszenia art. 2 Konwencji. W odniesieniu do kwestii „odpowiedniego zadośćuczynienia” za naruszenie Trybunał odnotował, że sądy krajowe zasądziły na rzecz obu skarżących zadośćuczynienie pieniężne z tytułu śmierci Nikolova. Jednakże, zdaniem Trybunału przyznanie rekompensaty pieniężnej nie stanowi wystarczającego zadośćuczynienia (*redress*) za naruszenie art. 2 Konwencji polegające na spowodowaniu śmierci wskutek umyślnego nadużycia siły przez funkcjonariuszy państwowych. Trybunał podkreślił, że wypłata zadośćuczynienia na rzecz najbliższych zmarłego stanowi tylko częściowe wynagrodzenie za naruszenie prawa do życia. Drugim ważnym elementem owego wynagradzania jest obowiązek przeprowadzenia skutecznego i rzetelnego postępowania karnego, które powinno wyjaśnić okoliczności śmierci i doprowadzić do poniesienia odpowiedzialności przez osoby winne naruszenia art. 2 Konwencji. Przyjęcie, że wypłata zadośćuczynienia pieniężnego wyczerpuje pozytywne obowiązki państwa w przypadku stwierdzenia naruszenia prawa do życia przez funkcjonariuszy państwowych wskutek bezprawnego użycia przymusu, prowadziłoby w rezultacie do nadania im swoistego immunitetu bezkarności i pozbawiało praktycznej skuteczności podstawowe zakazy stosowania tortur i niehumanitarnego traktowania przez funkcjonariuszy publicznych (por. m. in.: *Kaya przeciwko Turcji*, wyrok z dnia 19 lutego 1998 r., § 105; *Krastanov przeciwko Bułgarii*, wyrok z dnia 30 września 2004 r., skarga nr 50222/99, § 60).

Trybunał przystąpił następnie do zbadania, czy postępowanie karne prowadzone w sprawie śmierci Nikolova było prawidłowe i skuteczne. Trybunał przypomniał na wstępie wymogi, jakie powinno spełniać postępowanie karne prowadzone w przypadku spowodowania śmierci osoby przez funkcjonariusza publicznego. Podkreślił, że **zadaniem organów prowadzących postępowanie karne jest budowanie przekonania obywateli, że organy państwa stoją na straży praworządności. Mają one zapobiec powstaniu wrażenia istnienia „zmowy” czy tolerancji dla nielegalnych działań funkcjonariuszy państwowych. Zadaniem organów państwa jest zatem doprowadzenie do skutecznego zastosowania przepisów prawa chroniących życie osób, jak i przepisów gwarantujących ochronę przez nadużywaniem środków przymusu, także w przypadku ich naruszenia przez funkcjonariuszy publicznych** (por. m. in.: wyrok z dnia 4 maja 2001 r., *McKerr przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 28883/95, §§ 111 i 114). Trybunał podkreślił też, że proceduralne obowiązki państwa na gruncie art. 2 Konwencji nie ograniczają się tylko do przeprowadzenia skutecznego śledztwa, lecz obejmują także sądowy etap postępowania karnego. Toteż, chociaż z art. 2 Konwencji nie wynika, że wszyscy podejrzani o naruszenie prawa

do życia muszą być następnie skazani, ani to, że muszą być skazani na określoną karę, to jednak sądom krajowym w żadnych okolicznościach nie wolno zrezygnować z ukarania osób winnych przestępstw przeciwko życiu. Ma to podstawowe znaczenie dla utrzymania zaufania obywateli w praworządność i zapobiega powstaniu wrażenia tolerowania nielegalnych działań funkcjonariuszy państwowych.

Zdaniem Trybunału postępowanie karne prowadzone w sprawie śmierci Nikolova było przewlekłe. Policjanci zostali skazani dopiero po upływie 7 lat od popełnienia czynów zabronionych. Choć na początkowym etapie śledztwo było prowadzone sprawnie, to po przekazaniu go do prokuratury wojskowej, przez okres ponad dwóch lat nie podejmowano żadnych czynności, pomimo skarg i wniosków skarżących. W opinii Trybunał tak długotrwałe prowadzenie postępowania, w którym za okresy beczynności w całości winę ponoszą organy krajowe, jest nie do zaakceptowania w sytuacji, gdy okoliczności sprawy wymagały szczególnie szybkiej reakcji organów procesowych. Trybunał odnotował też, że przewlekłość prowadzenia postępowania została następnie uznana przez sądy krajowe za okoliczność uzasadniającą złagodzenie kary wymierzonej policjantom.

W następnej kolejności Trybunał ocenił, czy orzeczenie wobec policjantów kary trzech lat pozbawienia wolności w zawieszeniu na okres pięciu lat po trwającym 7 lat postępowaniu stanowi prawidłowe wywiązanie się państwa z jego „pozytywnych obowiązków” wynikających z art. 2 Konwencji.

Trybunał podkreślił, że nie jest jego zadaniem wypowiadać się na temat winy i odpowiedzialności karnej funkcjonariuszy policji, ani o tym, jaką karę powinni oni ponieść. Wyłącznie uprawnionymi do dokonania powyższych ocen są krajowe sądy karne. Jednakże, zarówno z art. 19 Konwencji, jak i z zasady, że Konwencja ma gwarantować rzeczywistą a nie pozorną ochronę praw w niej wyrażonych, wynika uprawnienie Trybunału do badania, czy obowiązek państwa w zakresie ochrony praw osób znajdujących się w jego jurysdykcji został prawidłowo spełniony. **We wszystkich sprawach, które dotyczą przypadków śmierci wskutek nadmiernego użycia środków przymusu przez funkcjonariuszy publicznych, zadaniem Trybunału jest sprawdzenie, czy państwo wywiązało się z obowiązku ochrony prawa do życia przez uruchomienie środków przewidzianych przez prawo karne w celu sprawiedliwego ukarania winnych i zrealizowania ogólnoprewencyjnych (odstarczających) zadań kary.** Dlatego też badając zarzut utraty przez skarżące ich statusu ofiar, Trybunał musi brać pod uwagę rezultaty środków zastosowanych przez organy krajowe.

Trybunał uznał więc, że **posiada pewien zakres uprawnień do dokonania oceny, czy kara orzeczona za nieumyślne spowodowanie śmierci przez funkcjonariusza państwa jest proporcjonalna do wagi dokonanego przez niego czynu. Zaakceptowanie odmiennego poglądu prowadziło do tego, że obowiązek prowadzenia „skutecznych śledztw” wynikający z art. 2 Konwencji straciłby swoje praktyczne znaczenie.**

Trybunał odnotował, że obaj policjanci – sprawcy śmierci Nikolova zostali skazani na najniższy wymiar kary przewidziany przez bułgarski kodeks karny za zarzucane im czyny. Dodatkowo wykonanie kary 3 lat pozbawienia wolności zostało warunkowo zawieszona. Nie ponieśli oni żadnej odpowiedzialności dyscyplinarnej za swoje czyny. Co więcej, aż do 1999 r. obaj policjanci pełnili służbę w policji, a jeden z nich nawet awansował. Tymczasem z dotychczasowego orzecznictwa wynika, że funkcjonariusze publiczni oskarżeni o nadużycie środków przymusu powinni być zawieszani w wykonywaniu swoich funkcji w czasie trwania postępowania wyjaśniającego stawiane im zarzuty, a w przypadku skazania winni być zwolnieni ze służby publicznej (por. wyrok z dnia 2 listopada 2004 r., *Abdülsamet Yaman przeciwko Turcji*, skarga nr 32446/96, § 55).

Zdaniem Trybunału reakcji organów krajowych na umyślne zastosowanie przemocy przez funkcjonariuszy publicznych, skutkujące śmiercią Nikolova, nie można uznać za odpowiednią. Skazując oficerów policji jedynie na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu po trwającym ponad siedem lat postępowaniu i nie stosując wobec nich żadnych sankcji dyscyplinarnych, organy państwowe w rezultacie ugruntowały poczucie bezkarności stróżów prawa. W konkluzji Trybunał stwierdził, że środki podjęte przez organy krajowe nie zapewniły odpowiedniego zadośćuczynienia (*redress*) skarżącym. Dlatego też skarżące nie utraciły statusu ofiar na gruncie art. 34 Konwencji.

Wszystkie argumenty, które przesądziły o odrzuceniu przez Trybunał wstępnych zastrzeżeń rządu bułgarskiego, stały się też podstawą do stwierdzenia, że w sprawie doszło do naruszenia art. 2 Konwencji, tak w aspekcie „materialnym”, jak i „proceduralnym”. Na podstawie ustaleń poczynionych przez sądy krajowe Trybunał stwierdził, że użycie przemocy wobec Nikolova nie było „bezwzględnie konieczne” w rozumieniu art. 2 Konwencji. Dlatego miało miejsce naruszenie jego prawa do życia. Zarówno długotrwałość postępowania karnego jak i jego rezultaty przesądziły o uznaniu, że w sprawie doszło również do naruszenia „proceduralnych” wymogów art. 2 Konwencji.

Trybunał zasądził na rzecz żony zmarłego 10.000 euro zadośćuczynienia i 7.000 euro odszkodowania za szkody spowodowane naruszeniem art. 2 Konwencji. Druga skarżąca, córka zmarłego, uzyskała 10.000 euro zadośćuczynienia.

Komentarz do decyzji w sprawie *Rajkowska przeciwko Polsce* i do wyroku w sprawie *Nikolova and Velichkova przeciwko Bułgarii*

W obu zaprezentowanych sprawach Trybunał analizował zakres tzw. „pozytywnych obowiązków” państwa na gruncie art. 2 Konwencji, polegających na przeprowadzeniu rzetelnego postępowania wyjaśniającego przyczyny śmierci osoby. Koncepcja pozytywnych, proceduralnych obowiązków państwa wynikających z art. 2 Konwencji przeszła istotną ewolucję na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci stosowania prawa konwencyjnego. Po raz pierwszy tzw. obowiązki proceduralne (nakaz przeprowadzenia efektywnego postępowania wyjaśniającego przyczyny śmierci i pociągnięcia winnych do odpowiedzialności) wyinterpretowano z art. 2 Konwencji w sprawie *McCann przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*. W tym wyroku Trybunał stwierdził, że obowiązkiem państwa jest przeprowadzenie postępowania/śledztwa (*investigation*) wyjaśniającego przyczyny śmierci osób wskutek użycia środków przymusu przez funkcjonariuszy państwa.⁷ W późniejszych orzeczeniach Trybunał rozszerzył obowiązek przeprowadzenia rzetelnego śledztwa na przypadki, w których śmierć osoby następowała w czasie jej przebywania pod opieką organów państwowych (np. w zakładzie karnym czy areszcie śledczym).⁸ Trybunał stosował również wymogi proceduralne do sytuacji podejrzanych, niewyjaśnionych przypadków spowodowania śmierci, które mogły mieć związek z działaniem organów państwowych.

Zgodnie z najnowszym orzecnictwem proceduralne wymogi ochrony prawa do życia mają zastosowanie także do przypadków śmierci w jednostkach opieki medycznej, przy czym w przypadku podejrzenia śmierci pacjenta wskutek błędu w sztuce lekarskiej nie jest konieczne uruchamianie postępowania karnego. Wystarczające jest zagwarantowanie osobom poszkodowanym dochodzenia ich praw na drodze cywilnoprawnej, ewentualnie w połączeniu z zapewnieniem możliwości uruchomienia postępowania dyscyplinarnego.⁹ Jeżeli jednak krajowy system prawny oferuje w danym

⁷ Wyrok z dnia 27 września 1995 r., skarga nr 18984/91.

⁸ D. Korff, *The right to life. A guide to the implementation of Article 2 of the European Convention on Human Rights*, Strasburg 2006, s. 36.

⁹ Por. m. in. wyrok w sprawie *Calvelli i Ciglio przeciwko Włochom* z dnia 17 stycznia 2002 r., skarga nr 32967/96.

przypadku możliwość zainicjowania postępowania karnego, to należy je prowadzić w sposób rzetelny i sprawny.¹⁰

Omówiona decyzja w sprawie *Rajkowska przeciwko Polsce* i przywołane w niej wcześniejsze orzecznictwo przekonują, że proceduralne obowiązki państwa istnieją także w sprawach, w których śmierć osoby nie została spowodowana działaniem lub zaniechaniem, czy też zaniedbaniem organów państwowych. Sam fakt śmierci osoby nakłada na organy państwowe obowiązek rzetelnego wyjaśnienia jej przyczyn. Możliwe jest zatem stwierdzenie przez Trybunał naruszenia proceduralnych obowiązków państwa na gruncie art. 2 Konwencji także w tych sytuacjach, w których nie zostanie stwierdzone naruszenie prawa do życia w jego „materialnym” aspekcie.

W wyroku w sprawie *Nikolova i Velichkova przeciwko Bułgarii* Trybunał poszedł o krok dalej i nie poprzestał na zbadaniu jedynie sposobu prowadzenia postępowania karnego. Napiętnował także wymiar orzeczonej kary, uznając ją za zbyt łagodną.

Linia orzecznictwa Trybunału dotycząca proceduralnych obowiązków państwa na gruncie art. 2 Konwencji skłania do sformułowania dwóch konkluzji. Po pierwsze trudno oprzeć się wrażeniu, że pod płaszczykiem proceduralnych obowiązków państwa Trybunał wyinterpretował z art. 2 Konwencji prawo pokrzywdzonych do rzetelnego procesu karnego, którego nie gwarantuje im art. 6 Konwencji. Ta konkluzja wydaje się trafna zwłaszcza w stosunku do tych skarg wnoszonych na gruncie art. 2 Konwencji, w których śmierć osób najbliższych skarżącym nie jest wynikiem działania organów państwowych.¹¹

Druga konkluzja ma bezpośredni związek z omówionym wyrokiem w sprawie *Nikolova i Velichkova przeciwko Bułgarii*. To i inne podobne orzeczenia przekonują, że z art. 2 Konwencji Trybunał wyinterpretowuje już nie tylko proceduralny obowiązek prawidłowego prowadzenia śledztwa, lecz wymóg zbadania sprawy przez efektywny system sądowy (ang. *to put an effective judicial system in place*), przy czym jego efektywność mierzona jest przez Trybunał także przez pryzmat rezultatu zbadania sprawy.

Warto dodać, że podobny do przedstawionego powyżej zakres tzw. pozytywnych obowiązków proceduralnych państwa ma zastosowanie w przypadku działań objętych zakazem tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karności (art. 3 Konwencji). Na gruncie art. 3 Konwencji państwo odpowiada za działania zakazane w tym przepisie podjęte nie tylko przez funkcjonariuszy państwowych, ale także przez osobę indywidualną przeciwko innej osobie indywidualnej (tzw. horyzontalny aspekt oddziaływania zakazów z art. 3 Konwencji). W rezultacie w ramach wymogów proceduralnych wynikających z art. 3 Konwencji na organach państwowych spoczywa obowiązek przeprowadzenia skutecznego i rzetelnego śledztwa także wtedy, gdy osoba indywidualna stała się ofiarą działań noszących znamiona tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, podjętych przez inną osobę indywidualną. O ile pojęcie „tortur” obejmuje celowe traktowanie charakteryzujące się najwyższym stopniem dolegliwości, wywołujące ból fizyczny i psychiczny, o tyle za „niehumanitarnie traktowanie” Trybunał uznaje np.: pobicie skutkujące naruszeniem czynności ciała na okres powyżej 7 dni.¹²

---

¹⁰ Długotrwałe i nieefektywne prowadzenie postępowania przygotowawczego w sprawie zarzutu nieumyślnego spowodowania śmierci pacjentki doprowadziło do stwierdzenia naruszenia art. 2 Konwencji w sprawie *Byrzykowski przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 27 czerwca 2006 r., skarga nr 11562/05.

¹¹ Oprócz omówionej sprawy *Rajkowska przeciwko Polsce*, kilka innych skarg „polskich” odnoszących się do podobnych sytuacji jest obecnie rozpatrywanych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka.

¹² Por. wyrok z dnia 31 maja 2007 r. w sprawie *Šečić przeciwko Chorwacji*, skarga nr 40116/02.

Dzięki takiej interpretacji „proceduralnych obowiązków państwa” kompetencja Trybunału została istotnie rozszerzona i obejmuje badanie rzetelności i skuteczności postępowań karnych dotyczących przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, o ile uszczerbek na zdrowiu osiągnie poziom dolegliwości wymagany dla uznania zaistnienia „niehumanitarnego traktowania” w rozumieniu art. 3 Konwencji.¹³

Saccoccia przeciwko Austrii – decyzja Pierwszej Sekcji ETPCz z dnia 5 lipca 2007 r., skarga nr 69917/01 (**kluczowe zagadnienia:** rzetelność postępowania w przedmiocie wykonania orzeczenia o przepadku w ramach pomocy prawnej)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Omawiana decyzja wskazuje, jaki standard rzetelności winno spełniać postępowanie w przedmiocie wniosku o pomoc prawną polegającą na wykonaniu orzeczenia sądu innego kraju o przepadku korzyści pochodzących z przestępstwa. Trybunał określił też, na ile organy procesowe państwa wykonania wniosku o pomoc prawną są zobligowane badać rzetelność postępowania, w toku którego zapadło orzeczenie przekazane do wykonania w ramach pomocy prawnej.

1. Stan faktyczny sprawy

W 1992 r. Sąd Okręgowy dla Rhode Island w Stanach Zjednoczonych wystąpił z wnioskiem do władz austriackich o wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu mienia skarżącego. Postanowienie dotyczyło zabezpieczenia jako dowodu w sprawie zawartości dwóch sejfów należących do skarżącego, ulokowanych w Wiedniu. W lutym 1993 r. sąd amerykański skazał skarżącego za przestępstwo „prania pieniędzy” pochodzących z nielegalnego obrotu narkotykami i inne czyny na karę 660 lat pozbawienia wolności. W dniu 30 sierpnia 1993 r. sąd amerykański wydał wstępne orzeczenie o przepadku korzyści pochodzących z przestępstwa. Apelacja skarżącego od wyroku sądu pierwszej instancji i orzeczenia o przepadku nie została uwzględniona przez sąd odwoławczy. Dnia 25 marca 1996 r. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych oddalił skargę kasacyjną skarżącego.

Dnia 7 listopada 1997 r. Sąd Okręgowy dla Rhode Island wydał ostateczne orzeczenie o przepadku kwoty 136 milionów dolarów, z czego suma 9 milionów dolarów odnosiła się do mienia uzyskanego w części z korzyści pochodzących z prania brudnych pieniędzy. Postanowienie zostało przekazane władzom austriackim z wnioskiem o jego wykonanie w ramach międzynarodowej pomocy prawnej.

Postępowanie w przedmiocie wykonania orzeczenia o przepadku toczyło się przez Sąd Okręgowy w Wiedniu. Na podstawie ustawy o ekstradycji i pomocy prawnej, dnia 12 marca 1998 r. Sąd ten wydał postanowienie o tymczasowym zabezpieczeniu majątku skarżącego o wartości około 80 milionów szylingów austriackich (były to pieniądze, obligacje, aktywa na kontach). Skarżący złożył zażalenie na to postanowienie, argumentując, że zostało ono wydane bez właściwej podstawy prawnej i stanowi nieuzasadnioną ingerencję w jego prawo własności. Kwestionował też dopuszczalność wykonania w Austrii postanowienia sądu amerykańskiego o przepadku oraz zakres orzeczenia twierdząc, że w części obejmuje ono majątek uzyskany w legalny sposób, który nie może podlegać konfiskacie w myśl prawa austriackiego. Skarżący dowodził, że austriackie przepisy regulujące dopuszczalność orzeczenia przepadku nie obowiązywały w chwili popełnienia zarzucanego mu przestępstwa, ponadto samo „pranie brudnych pieniędzy” nie stanowiło w tym czasie czynu zabronionego przez prawo austriackie. Powołując się na art. 64 ust. 1 ustawy o ekstradycji i pomocy

¹³ Szerzej na ten temat: J.-F. Akandji-Kombe, *Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights*. Human rights handbooks, No. 7, Strasbourg 2007.

prawnej skarżący twierdził, że postępowanie w przedmiocie wykonania orzeczenia o przepadku naruszało standard rzetelności przewidziany w art. 6 Konwencji, gdyż nie został on wysłuchany przez austriacki sąd. Skarżący argumentował też, że nierzetelne było postępowanie karne prowadzone przed sądami amerykańskimi. Podniósł również zarzut naruszenia zasady wzajemności przy realizacji wniosków o wykonanie orzeczeń o przepadku argumentując, że sądy amerykańskie nie wykonują austriackich orzeczeń o przepadku.

W międzyczasie Sąd Okręgowy w Wiedniu wystąpił do władz amerykańskich z wnioskiem o przesłuchanie skarżącego odnośnie wykonania orzeczenia o przepadku. Dnia 15 kwietnia 1998 r. protokół wyjaśnień skarżącego został dostarczony Ministerstwu Sprawiedliwości Austrii. W maju 1998 r. władze amerykańskie zaadresowały do Austriackiego Ministra Sprawiedliwości notę deklarującą przestrzeganie zasady wzajemności w realizacji pomocy prawnej polegającej na wykonywaniu nakazów konfiskaty. Dnia 1 sierpnia 1998 r. weszła w życie umowa bilateralna o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy Austrią i Stanami Zjednoczonymi.

Dnia 12 października 1998 r. Sąd Apelacyjny w Wiedniu nie uwzględnił zażalenia skarżącego na postanowienie z dnia 12 marca 1998 r. Sąd odwoławczy uznał wszystkie zarzuty skarżącego za bezzasadne.

Dnia 25 sierpnia 1999 r., powołując się na umowę bilateralną o pomocy prawnej w sprawach karnych, władze amerykańskie ponownie wystąpiły do władz Austrii z wnioskiem o wykonanie orzeczenia o przepadku z dnia 7 listopada 1997 r. Dnia 14 czerwca 2000 r. Sąd Okręgowy w Wiedniu, bez uprzedniego wysłuchania skarżącego, wydał postanowienie o wykonaniu orzeczenia o przepadku i przekazaniu zajętego majątku na rzecz Stanów Zjednoczonych. W toku postępowania przed sądami austriackimi skarżący trzykrotnie prezentował swe stanowisko na piśmie (22 grudnia 1998 r., 11 marca 1999 r. i 11 maja 2000 r.). Skarżący odwołał się od postanowienia z dnia 14 czerwca 2000 r. Argumentował m. in., że narusza ono art. 7 Konwencji, gdyż umowa bilateralna o pomocy prawnej mająca zastosowanie w jego sprawie nie obowiązywała w dniu wydania postanowienia o przepadku przez sąd amerykański. Zażalenie wniósł także prokurator. Dnia 7 października 2000 r. Sąd Apelacyjny w Wiedniu utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie w zakresie orzeczenia o wykonaniu przepadku. Wskutek uwzględnienia zażalenia prokuratora sąd odwoławczy zmienił postanowienie uznając, że przepadek wartości majątkowych orzeka się na rzecz Republiki Austrii a nie Stanów Zjednoczonych.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący sformułował aż 5 zarzutów. Na gruncie art. 6 Konwencji skarżący zarzucał, że postępowanie prowadzone przez sądami austriackimi w przedmiocie wykonania orzeczenia o przepadku było nierzetelne. W szczególności skarżący argumentował, że: 1) było ono przewlekłe, 2) sąd nie uwzględnił opinii biegłego przedłożonej przez skarżącego a dotyczącej prawa amerykańskiego, 3) postępowanie prowadzono z naruszeniem zasady sądowego wysłuchania. Ponadto skarżący podniósł, że sądy austriackie nie uwzględniły w żaden sposób tego, że postępowanie karne prowadzone przeciwko niemu przed sądami amerykańskimi było nierzetelne. Powołując się na art. 7 Konwencji skarżący twierdził, że orzeczenie przepadku jego majątku stanowiło „karę” w rozumieniu art. 7 Konwencji za „pranie brudnych pieniędzy”, które nie było zakazane pod groźbą kary przez austriacki system prawny w czasie jego popełnienia. Skarżący podniósł także zarzut naruszenia prawa własności (art. 1 Protokołu I do Konwencji) i prawa do skutecznego środka odwoławczego (art. 13 Konwencji).

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

3.1. *W odniesieniu do zarzutów sformułowanych na gruncie art. 6 Konwencji*

Omawiane orzeczenie jest decyzją o dopuszczalności skargi i jako takie nie zawiera ostatecznego rozstrzygnięcia w przedmiocie wszystkich zarzutów skarżącego. Niemniej jednak zawarto w nim ważne dla praktyki wskazania, co do zakresu zastosowania standardu rzetelnego postępowania do procedury wykonania wniosku o pomoc prawną dotyczącego wykonania orzeczenia o przypadku.

Przed przystąpieniem do badania meritum zarzutów skarżącego Trybunał musiał ustosunkować się do zastrzeżeń rządu austriackiego, który podnosił, że gwarancje art. 6 Konwencji, zarówno te odnoszące się do spraw karnych, jak i postępowań cywilnych, nie mają zastosowania do procedury wykonania wniosku o pomoc prawną polegająca na wykonaniu orzeczenia o przypadku.

Trybunał badał najpierw, czy postępowanie w przedmiocie orzeczenia o wykonaniu pomocy prawnej stanowi „sprawę karną” w rozumieniu art. 6 Konwencji. Trybunał przypomniał swoje dotychczasowe orzecznictwo z którego wynika, że „karnoprosowe” gwarancje art. 6 Konwencji nie mają zastosowania do postępowania w przedmiocie przypadku mienia nie związanego ze sprawą karną prowadzoną przeciwko danej osobie (por. m. in.: decyzja w sprawie *Butler przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* z dnia 27 czerwca 2002 r., skarga nr 41661/98). Natomiast jeżeli orzekanie o przypadku mienia wynika z uprzedniego skazania danej osoby, gwarancje art. 6 Konwencji mają pełne zastosowanie (tak np. w sprawie *Phillips przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, wyrok z dnia 5 lipca 2001 r., skarga nr 41087/98, §§ 32 i 39). Uznaje się bowiem, że orzekanie w przedmiocie przypadku jest zbliżone do orzekania o wymiarze kary.

Trybunał zaakceptował argumenty rządu, że **orzekanie w przedmiocie wykonania w Austrii postanowienia o przypadku wydanego w toku postępowania karnego prowadzonego w Stanach Zjednoczonych nie stanowi „orzekania w przedmiocie zarzutów stawianych w sprawie karnej” w rozumieniu art. 6 Konwencji.** Co prawda zadaniem sądu austriackiego w toku procedury *exequatur* jest zbadanie, czy działanie skarżącego stanowiło czyn zabroniony także według prawa austriackiego, niemniej jednak ocena ta ma abstrakcyjny charakter i jest oderwana od kwestii odpowiedzialności karnej skarżącego. **Taka abstrakcyjna ocena jest również dokonywana w toku procedury ekstradycyjnej, w której nie ma wymogu respektowania gwarancji karnoprosowych art. 6 Konwencji (por. decyzja z dnia 16 kwietnia 2002 r., *Peñafield Salgado przeciwko Hiszpanii*, skarga nr 65964/01).**

Zdaniem Trybunału wykonanie w ramach pomocy prawnej postanowienia sądu Stanów Zjednoczonych o przypadku nie jest podobne do orzekania w przedmiocie wymiaru kary, gdyż sądy austriackie nie były kompetentne do określania zakresu przypadku. Dodatkowo Trybunał podkreślił, że postępowanie w przedmiocie sposobu wykonania orzeczonej kary nie musi spełniać karnoprosowych standardów art. 6 Konwencji (por. decyzja z dnia 13 maja 2003 r. w sprawie *Montcornet de Caumont przeciwko Francji*, skarga nr 59290/00).

Następnie Trybunał rozważył, czy gwarancje rzetelności z art. 6 Konwencji wymagane w sprawach cywilnych mają zastosowanie w sprawie skarżącego. Najpierw Trybunał powołał się na swoje orzecznictwo, z którego wynika, że standardy rzetelności postępowania cywilnego powinny być respektowane także w postępowaniu dotyczącym przypadku mienia (konfiskaty mienia). Następnie Trybunał uznał, że niewątpliwie orzeczenie sądu austriackiego o wykonaniu przypadku miało znaczenie dla praw skarżącego o charakterze cywilnym. Dlatego też **art. 6 Konwencji, w zakresie w jakim reguluje standardy rzetelnego postępowania w sprawach cywilnych, powinien być re-**

spektowany w toku procedury orzekania o wykonaniu orzeczenia o przepadku w ramach pomocy prawnej.

Po ustaleniu, że art. 6 Konwencji ma w pewnym zakresie zastosowanie w sprawie skarżącego Trybunał odniósł się do zarzutów sformułowanych na gruncie tego przepisu Konwencji. Uznał, że skarżący nie wyczerpał krajowych środków odwoławczych w odniesieniu do skargi na przewlekłość postępowania przed sądami austriackimi oraz w odniesieniu do zarzutu odmowy uwzględnienia treści opinii przedłożonej przez skarżącego do akt sprawy. W tym zakresie Trybunał uznał skargę za niedopuszczalną. Natomiast w odniesieniu do zarzutu braku sądowego wysłuchania Trybunał uznał, że skarga jest dopuszczalna i wymaga merytorycznego rozpoznania.

Skarżący podnosił również zarzut naruszenia art. 6 Konwencji przez sądy austriackie z powodu niedostatecznego uwzględnienia przez nie okoliczności, że postępowanie karne prowadzone przeciwko skarżącemu w Stanach Zjednoczonych było nierzetelne.

Rząd austriacki przyznał, że zgodnie z art. 64 § 1 ustawy o ekstradycji i pomocy prawnej sądy austriackie mogą orzec o wykonaniu tylko takich decyzji sądu obcego państwa, które zostały wydane w toku postępowania respektującego gwarancje art. 6 Konwencji. Zdaniem rządu austriackiego sądy krajowe badały rzetelność postępowania karnego prowadzonego przeciwko skarżącemu w Stanach Zjednoczonych w oparciu o uzasadnienia wyroków w nim wydanych oraz protokoły rozpraw i nie dopatrzyły się naruszenia gwarancji rzetelnego procesu.

Odnosząc się do tej kwestii Trybunał podkreślił, że nie jest jego zadaniem badanie rzetelności prowadzenia postępowania przez sądy Stanów Zjednoczonych. Trybunał uznał się właściwym jedynie do badania tego, na ile sądy austriackie przed wydaniem decyzji o wykonaniu orzeczenia o przepadku sprawdziły, czy przekazana im do wykonania decyzja nie została wydana z rażącym naruszeniem zasad sprawiedliwości proceduralnej. Wymóg dokonania takiego sprawdzenia dotyczy sytuacji, kiedy przekazana do wykonania decyzja została wydana przez organ państwa, które nie jest stroną Konwencji (tak w sprawie *Drozd and Janousek przeciwko Francji i Hiszpanii*, wyrok z dnia 26 czerwca 1992 r., skarga nr 12747/87, § 110). W omawianej sprawie wymóg sprawdzenia rzetelności postępowania prowadzonego przeciwko skarżącemu wynikał dodatkowo z przepisu prawa krajowego. Główny zarzut skarżącego pod adresem postępowania prowadzonego przeciwko niemu w Stanach Zjednoczonych dotyczył tego, że jeden z jego dwóch obrońców pozostawał w sytuacji konfliktu interesów. Zarzut ten skarżący podnosił w toku postępowania karnego prowadzonego przeciwko niemu w Stanach Zjednoczonych. Obszernie odniósł się do niego Sąd Apelacyjny w wyroku z 1995 r.

Trybunał odnotował, że Sąd Apelacyjny w Wiedniu w uzasadnieniu postanowienia z dnia 12 października 1998 r. ze starannością analizował zarzut nierzetelności postępowania karnego w sprawie skarżącego i zgodził się ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego Stanów Zjednoczonych, że zarzut ten jest bezzasadny. W szczególności sąd austriacki zauważył, że skarżący, uprzedzony przez sąd amerykański o zasygnalizowaniu przez adwokata H. możliwości powstania konfliktu interesów, nalegał na to, by nadal reprezentował go adwokat H.

Zdaniem Trybunału sądy austriackie w należyty sposób zbadały, czy skarżącemu zagwarantowano rzetelny proces karny w Stanach Zjednoczonych. Zarzut skarżącego został uznany za oczywiście bezzasadny.

3.2. W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 7 Konwencji

W odniesieniu do zarzutu naruszenia reguły *nullum crime nulla poena sine lege* Trybunał stwierdził, że nie ma ona zastosowania do etapu wykonania wymierzonej uprzednio kary. Wykonanie w ramach pomocy prawnej postanowienia o przepadku nie stanowi wymierzania kary, lecz jej wykonanie. Z tego powodu art. 7 Konwencji nie może mieć zastosowania w sprawie skarżącego. Trybunał uznał ten zarzut za niedopuszczalny *ratione materiae*.

3.3. Inne zarzuty skarżącego

Zarzut naruszenia prawa własności wskutek wykonania orzeczenia o przepadku został uznany za dopuszczalny i przekazany rządowi austriackiemu do ustosunkowania się. W najbliższym czasie należy oczekiwać wydania wyroku w tej kwestii.

Zarzut braku skutecznego środka odwoławczego z art. 13 Konwencji został uznany za niedopuszczalny *ratione materiae*.

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENIŃ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 lipca – 31 grudnia 2007 r.

1. Akandji-Kombe J.F., *Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights, Human rights handbooks*, No. 7 (tekst dostępny na stronach internetowych Rady Europejskiej pod adresem: [http://www.echr.coe.int/library/DIGDOC/DG2/HRHAND/DG2-EN-HRHAND-07\(2007\).pdf](http://www.echr.coe.int/library/DIGDOC/DG2/HRHAND/DG2-EN-HRHAND-07(2007).pdf))
2. Barwina Z., *Prawo pomocy w sprawach karnych w Republice Federalnej Niemiec*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych Nr 2/2007;
3. Berger M., *Self-Incrimination and the European Court of Human Rights: Procedural Issues in the Enforcement of the Right to Silence*, *European Human Rights Law Review*, Nr 5/2007;
4. Burchard M., *Długość tymczasowego aresztowania w świetle orzeczeń ETPCz w sprawach przeciwko Polsce*, *Palestra* Nr 7-8/2007;
5. Callewaert A., *The European Court of Human Rights and the Area of Freedom, Security and Justice*, *ERA Forum* Nr 4/2007;
6. Garlicki L., *Przewlekłość postępowania sądowego a kryteria strasburskie (stosowanie ustawy z 2004 r. z perspektywy Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (w:) Nowe technologie dowodowe a proces karny*, red. L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L. K. Paprzycki, Warszawa 2007;
7. Kamiński I.C., *Sądowy zakaz publikacji a europejskie standardy swobody wypowiedzi*, *Europejski Przegląd Sądowy* Nr 9/2007;
8. Kapelańska-Pręgowska J., *Koncepcja tzw. marginesu oceny w orzecznictwie ETPC*, *Państwo i Prawo* Nr 12/2007;
9. Kulesza C., *Europejski standard efektywnej obrony z urzędu w orzecznictwie SN*, *Państwo i Prawo* Nr 8/2007;
10. Nowak P., *Glosa do postanowienia Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu z 31 lipca 2007 r., sygn. akt II 1 KZ 144/07*, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* Nr 2/2007;

11. Nowicki M.A., *Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (kwiecień – czerwiec 2007 r.*, Palestra Nr 9-10/2007;
12. Nowicki M.A., *Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (lipiec– wrzesień 2007 r.*, Palestra Nr 11-12/2007;
13. Powell R., *The Right to Security of Person in European Court of Human Rights Jurisprudence*, European Human Rights Law Review, Nr 6/2007;
14. Sękowska-Kozłowska K., *Glosa do wyroku z 20 III 2007 (w sprawie Alicja Tysiąc v. Polska, skarga nr 5410/03)*, Państwo i Prawo Nr 10/2007;
15. Skorupka J., *Konstytucyjne i konwencyjne granice przeszukania w postępowaniu karnym*, cz. 1, Palestra Nr 9-10/2007;
16. Skorupka J., *Konstytucyjne i konwencyjne granice przeszukania w postępowaniu karnym*, cz. 2, Palestra Nr 11-12/2007;
17. Skorupka J., *Konstytucyjny i konwencyjny standard tymczasowego aresztowania*, Państwo i Prawo Nr 7/2007;
18. Słupska-Uczkiewicz B., *Problem skuteczności krajowej skargi na przewlekłość postępowania w sprawach rozpatrywanych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka*, Biuletyn Biura Informacji Rady Europy Nr 3-4/2007;
19. Wąsek-Wiaderek M., *Przesłanka wyłączenia sędziego z art. 41 kpk a standard prawa do sądu bezstronnego określony w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Studia Prawnicze KUL Nr 2-3/2007;
20. Zagórski J., *Wykonywanie tymczasowych aresztowań w Polsce*, Państwo i Prawo Nr 10/2007.

CZĘŚĆ B

BI – Orzecznictwo ETS związane z problematyką prawnokarną

W drugim półroczu 2007 r. ETS wydał jeden bardzo ważny wyrok dotyczący zakresu kompetencji Wspólnoty Europejskiej w dziedzinie prawa karnego. Był to wyrok z dnia 23 października 2007 r. (sprawa C-440/05). Wyrok został omówiony w Biuletynie Prawa Karnego Nr 17/07).

Przy omawianiu powyższychorzeczeń korzystano z ich polskiej wersji językowej dostępnej na stronie internetowej Trybunału pod adresem: www.curia.eu. Fragmenty prezentacji wyróżnione czcionką pochyłą stanowią cytaty z publikowanych przez Trybunał polskich tekstów orzeczeń.

Sprawa C-62/06 – wyrok ETS z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie pytania prejudycjalnego Naczelnego Sądu Administracyjnego Portugalii skierowanego w postępowaniu *Fazenda Pública – Director Geral das Alfândegas przeciwko ZF Zefeser – Importação e Exportação de Produtos Alimentares Lda* (**kluczowe zagadnienia:** uprawnienie organów celnych do określenia, czy miał miejsce „czyn podlegający postępowaniu sądowemu w sprawach karnych, zasada domniemania niewinności, skutki uniewinnienia na podstawie *in dubio pro reo*)

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

W czasie trwania postępowania krajowego obowiązywało Rozporządzenie (EWG) nr 1697/79 w sprawie odzyskiwania po dokonaniu odprawy celnej należności celnych przywozowych lub wywozowych, które nie były wymagane od osoby zobowiązanej do zapłaty za towary zgłoszone do procedury celnej przewidującej obowiązek uiszczenia takich należności (Dz.U. L 197, str. 1). Rozporządzenie to formułowało podstawy prawne dla retrospektywnego naliczania należności celnych, w sytuacji, gdy w czasie pierwotnego ustalania zakresu zobowiązań celnych nie było możliwe prawidłowe wyliczenie należności celnej.

Przepis art. 2 Rozporządzenia stanowił:

„Jeżeli właściwe władze stwierdzą, że od osoby zobowiązanej do zapłaty nie zażądano uiszczenia całości lub części kwoty należności celnych przywozowych lub wywozowych wymaganych zgodnie prawem w odniesieniu do towaru zgłoszonego do procedury celnej nakładającej obowiązek uiszczenia takich należności, wszczynają one wówczas postępowanie w celu pokrycia niepobranych należności.

Jednakże postępowania takiego nie można podjąć po upływie trzech lat od chwili zaksięgowania kwoty, której uiszczenia pierwotnie zażądano od płatnika, lub, jeśli nie dokonano zaksięgowania, od chwili powstania długu celnego dotyczącego danego towaru.”

W art. 3 wskazanego rozporządzenia przewidziano jednak następujące odstępstwo od tego terminu:

„Jeżeli organy celne stwierdzą, że przyczyną braku możliwości określenia dokładnej kwoty prawie należnych wobec danego towaru opłat celnych przywozowych lub opłat celnych wywozowych był czyn podlegający postępowaniu sądowemu w sprawach karnych, terminu określonego w art. 2 nie stosuje się.

W takim wypadku właściwe władze dokonują pokrycia zgodnie z odpowiednimi przepisami państw członkowskich”.

W prawie portugalskim określono dziesięcioletni termin przedawnienia dla należności celnych, których pierwotne poprawne wyliczenie nie mogło być przeprowadzone ze względu na działanie wypełniające znamiona oszustwa.

2. Stan faktyczny sprawy

W październiku 1993 r. ze statku pochodzącego z Turcji wylądowano w porcie Setúbal (Portugalia) określoną ilość oliwy przeznaczonej dla przedsiębiorstwa ZF Zefeser. Pozostała część ładunku została zgłoszona jako towar tranzytowy (statek płynął do Hiszpanii). Jednakże na podstawie informacji uzyskanych od władz hiszpańskich w październiku 1995 r. ustalono, że wskazany statek dotarł do Hiszpanii bez ładunku. W związku z tymi ustaleniami, w dniu 9 kwietnia 1997 r., organ celny w Setúbal skierował do ZF Zefeser decyzję celną zawierającą korektę dotyczącą kwoty należności celnej. Na skutek złożonego przez portugalskie organy celne zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, wszczęto postępowanie przygotowawcze przeciwko wspólnikom ZF Zefeser w sprawie przemytu, fałszerstwa, oszustwa i działania w ramach porozumienia przestępczego.

ZF Zefeser odwołała się od decyzji celnej do sądu właściwego dla spraw skarbowych w Setúbal, podnosząc m. in. zarzut przedawnienia należności celnych. Skarga została oddalona z uzasadnieniem, że do wspomnianych roszczeń ma zastosowanie dziesięcioletni a nie podstawowy, trzyletni termin przedawnienia, gdyż powodem niemożności dokładnego określenia kwoty należności cel-

nych było dopuszczenie się przez współników ZF Zefeser czynów podlegających postępowaniu sądowemu w sprawach karnych. Wskutek dalszych odwołań decyzja określająca dodatkowe należności celne została uchylona przez Tribunal Central Administrativo. Sąd ten stwierdził, że w sprawie ma jednak zastosowanie trzyletni termin przedawnienia należności celnych, gdyż w międzyczasie został wydany prawomocny wyrok uniewinniający osoby, przeciwko którym wszczęto postępowanie karne. Powodem wydania wyroku uniewinniającego w odniesieniu do części zarzutów było zastosowanie reguły *in dubio pro reo*, natomiast w pozostałym zakresie – stwierdzenie przedawnienia karalności zarzucanych im czynów.

Fazenda Pública wniosła odwołanie od tego wyroku do *Supremo Tribunal Administrativo* (Naczelny Sąd Administracyjny), który postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) *Czy w rozumieniu art. 3 rozporządzenia [nr 1697/79] kwalifikacji czynu jako „czynu podlegającego postępowaniu sądowemu w sprawach karnych” dokonuje organ celny i jest ona wystarczająca, czy też kwalifikacji takiej powinien dokonać właściwy sąd karny?*
- 2) *W tym drugim przypadku, czy wystarczające jest zwykle wniesienie oskarżenia przez organ właściwy w sprawach karnych (w przypadku Portugalii - przez prokuraturę), czy też konieczne jest skazanie dłużnika w danym procesie karnym?*
- 3) *Ponownie w drugim z powyższych przypadków, czy należy wyciągnąć odmienne wnioski z faktu uniewinnienia dłużnika przez sąd na podstawie zasady *in dubio pro reo* oraz z faktu uniewinnienia go wskutek udowodnienia, że nie popełnił on danego przestępstwa?*
- 4) *W przypadku odstąpienia przez prokuraturę od wniesienia aktu oskarżenia wskutek uznania, że brak jest znamion czynu podlegającego postępowaniu sądowemu w sprawach karnych, jakie powinny być tego skutki? Czy taka decyzja uniemożliwia podjęcie działań w celu pokrycia niepobraných należności?*
- 5) *W razie, gdy prokuratura lub sam sąd karny umorzy postępowanie karne z powodu przedawnienia ścigania, czy ta decyzja powoduje, że nie można podjąć działań w celu pokrycia tych niepobraných należności?”*

3. Odpowiedź ETS na pytanie prejudycjalne

Najpierw Trybunał odniósł się do kwestii dopuszczalności pytań prejudycjalnych. Uznał, że czwarte pytanie jest niedopuszczalne, gdyż dotyczy sytuacji hipotetycznej, która nie miała miejsca w postępowaniu krajowym, w toku którego zwrócono się z wnioskiem prejudycjalnym.

Pytania pierwsze i piąte zostały rozpatrzone przez ETS łącznie. Trybunał dokonał także ich przeformułowania. Uznał, że sąd krajowy zmierza po pierwsze do ustalenia, czy kwalifikacja danego czynu jako „podlegającego postępowaniu sądowemu w sprawach karnych” powinna zostać dokonana przez organy celne, czy też sądy karne, i po drugie, czy umorzenie postępowania lub uniewinnienie przez organ sądowy ze względu na przedawnienie karalności czynu sprzeciwia się zastosowaniu takiej kwalifikacji dla potrzeb retrospektywnego poboru należności celnych.

Udziałając odpowiedzi na ww. pytania ETS stwierdził:

„21 *Celem udzielenia odpowiedzi na niniejsze pytania prejudycjalne należy po pierwsze przypomnieć, że odstępstwo od trzyletniego terminu przedawnienia ma zgodnie z art. 3 rozporządzenia nr 1697/79 zastosowanie, gdy „organy celne stwierdzą, że przyczyną braku możliwości określenia dokładnej kwoty prawnie należnych wobec danego towaru opłat celnych przywo-*

zowych lub opłat celnych wywozowych był czyn podlegający postępowaniu sądowemu w sprawach karnych”.

- 22 *Zatem z brzmienia tego przepisu wynika wyraźnie, że organami właściwymi do dokonania kwalifikacji czynu jako „czynu podlegającego postępowaniu sądowemu w sprawach karnych” są te same organy, które ze względu na popełnienie takiego czynu, nie uzyskały wymaganych należności celnych i zamierzają w związku z tym dokonać ich poboru retrospektywnego. Jak natomiast wynika w szczególności z art. 2 ust. 1 rozporządzenia nr 1697/79, bezsporne jest, że określenie kwoty należności celnych i wszczęcie postępowania w przedmiocie ich pokrycia należy do organów celnych państw członkowskich (zob. podobnie wyroki z dnia 27 listopada 1991 r. w sprawie C-273/90 Meico-Fell, Rec. str. I-5569, pkt 11 oraz z dnia 14 maja 1996 r. w sprawach połączonych C-153/94 i C-204/94 Faroe Seafood i.in., Rec. str. I-2465, pkt 16).*
- 23 *Po drugie należy wskazać, że teza przedstawiona przez ZF Zefeser, wedle której możliwość nie uwzględnienia trzyletniego terminu przedawnienia powinna być uzależniona od wydania karnego wyroku skazującego jest sprzeczna już z samym brzmieniem omawianego art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 1697/79.*
- 24 *Przepis ten nie odnosi się bowiem ani do wyroku skazującego ani nawet do wszczęcia jakiegokolwiek postępowania karnego, lecz w sposób wyraźny do popełnienia czynu, który zaledwie podlega postępowaniu sądowemu w sprawach karnych. Znajduje to ponadto potwierdzenie w różnych wersjach językowych wskazanego przepisu, w szczególności w wersjach portugalskiej („un acto passível de procedimento judicial”), angielskiej („an act that could give rise to criminal court proceedings”), niemieckiej („Handlungen, die strafrechtlich verfolgbar sind”), hiszpańskiej („un acto que puede dar lugar a la incoación de un proceso judicial punitivo”) i włoskiej („un atto passibile di un’azione giudiziaria repressiva”).*
- 25 *Z powyższego wynika, że dla możliwości zastosowania przewidzianego w art. 3 rozporządzenia nr 1697/79 odstępstwa w zakresie terminu przedawnienia odnoszącego się do pokrycia nieuzyskanych należności, przepis ten nie wymaga, aby organy ścigania danego państwa członkowskiego rzeczywiście wszczęły dochodzenie karne, które doprowadziło do skazania sprawców danego czynu, ani tym bardziej, by nie nastąpiło przedawnienie ścigania.*
- 26 *W konsekwencji, w ramach stosowania wskazanego art. 3, kwalifikacja czynu jako „czynu podlegającego postępowaniu sądowemu w sprawach karnych” w rozumieniu pierwszego akapitu tego artykułu leży w kompetencji organów celnych powołanych do określenia dokładnej kwoty należności celnych przywozowych lub wywozowych.*
- 27 *Ten wniosek nie może zostać podważony poprzez argumentację przedstawioną przez ZF Zefeser, wedle której tego rodzaju interpretacja zagraża dochowaniu zasad pewności prawa i domniemania niewinności dłużników należności celnych.*
- 28 *Dokonana przez organy celne kwalifikacja danego czynu jako „czynu podlegającego postępowaniu sądowemu w sprawach karnych” nie stanowi bowiem stwierdzenia, że rzeczywiście popełnione zostało przestępstwo (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Meico-Fell, pkt 9). Jak wynika z pierwszego i drugiego motywu rozporządzenia nr 1697/79, wskazana kwalifikacja jest dokonywana jedynie w ramach i dla celów postępowania o charakterze administracyjnym, mającego na celu wyłącznie umożliwienie organom celnym skorygowanie błędnego lub niewystarczającego poboru należności celnych przywozowych lub wywozowych.*
- 29 *Taka kwalifikacja nie narusza oczywiście możliwości dokonywania przez sądy państw członkowskich kontroli decyzji organów celnych i w żaden sposób nie zagraża skutkom, które na podstawie prawa krajowego mogą wynikać z orzeczeń tych sądów – włącznie z ewentualnym zwrotem kwot nienależnie zażądanych przez te organy – w szczególności z orzeczeń umarzających postępowanie lub uniewinniających oskarżonych.*

- 30 *W związku z tym, w braku właściwych uregulowań wspólnotowych, do wewnętrznego porządku prawnego każdego państwa członkowskiego należy określenie warunków, na jakich dłużnicy mogą kwestionować stosowanie przewidzianego w art. 3 rozporządzenia nr 1697/79 odstępowania w zakresie terminu przedawnienia odnoszącego się do pokrycia nieuzyskanych należności oraz zażądanie, aby uwzględnione zostały ewentualne skutki orzeczeń sądowych, przy czym warunki te nie mogą być mniej korzystne od warunków odnoszących się do odpowiednich środków prawnych dotyczących wyłącznie prawa krajowego oraz nie mogą czynić wykonywania praw przyznanych przez wspólnotowy porządek prawny praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym (zob. podobnie w szczególności wyroki z dnia 10 lipca 1980 r. w sprawie 811/79 Ariete, Rec. str. 2545, pkt 12; z dnia 4 grudnia 2003 r. w sprawie C-63/01 Evans, Rec. str. I-14447, pkt 75 i 76 oraz z dnia 13 lipca 2006 r. w sprawach połączonych od C-295/04 do C-298/04 Manfredi i.in., Zb. Orz. str. I-6619, pkt 62 i 77).”*

Trybunał uznał, że wobec udzielenia odpowiedzi na pytanie pierwsze i piąte sądu krajowego nie jest konieczne ustosunkowanie się do pytania drugiego i trzeciego.

Ostatecznie odpowiedź ETS na wniosek prejudycjalny miała następującą treść:

„Kwalifikacja czynu jako „czynu podlegającego postępowaniu sądowemu w sprawach karnych” w rozumieniu art. 3 ust. 1 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1697/79 z dnia 24 lipca 1979 r. w sprawie odzyskiwania po dokonaniu odprawy celnej należności celnych przywozowych lub wywozowych, które nie były wymagane od osoby zobowiązanej do zapłaty za towary zgłoszone do procedury celnej przewidującej obowiązek uiszczenia takich należności leży w kompetencji organów celnych powołanych do określania dokładnej kwoty należności celnych przywozowych lub wywozowych.”

Komentarz

Trudno zgodzić się z odpowiedzią ETS na pytanie prejudycjalne. Jeszcze trudniej uznać, że Trybunał, po blisko dwóch latach od złożenia wniosku prejudycjalnego, udzielił pełnej, jednoznacznej odpowiedzi na pytania sądu krajowego. Niestety ETS nie posłużył się nawet w najmniejszym zakresie obszerną i dobrze uzasadnioną opinią rzecznika generalnego Vericy Trstenjak przedłożoną w tej sprawie. Powołując się na standardy prawa do sądu, domniemania niewinności i regułę *in dubio pro reo* wynikające tak z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, jak i z Karty Praw Podstawowych, rzecznik generalny stwierdził, że o uznaniu zaistnienia „czynu podlegającego postępowaniu sądowemu w sprawach karnych” może zdecydować jedynie właściwy sąd karny. Zatem dopiero prawomocne orzeczenie sądu karnego państwa członkowskiego może wywoływać skutki w zakresie interpretacji wspólnotowych przepisów dotyczących retrospektywnego naliczania należności celnych. W przeciwieństwie do ETS, w swojej opinii rzecznik udzielił też odpowiedzi na pozostałe pytania sądu krajowego (oprócz pytania czwartego, które, podobnie jak ETS uznał za hipotetyczne). Są one następujące:

- „2. Przesłanki art. 3 rozporządzenia nr 1697/79 są spełnione dopiero wówczas, gdy nastąpiło prawomocne skazanie dłużnika w postępowaniu karnym.
3. „Czyn podlegający postępowaniu sądowemu w sprawach karnych” w rozumieniu art. 3 rozporządzenia 1697/79 nie wystąpił, jeżeli sąd uniewinnił dłużnika na podstawie zasady „*in dubio pro reo*”.
5. Umorzenie postępowania karnego przez sąd ze względu na przedawnienie ścigania skutkuje tym, że postępowanie w przedmiocie pokrycia nieuiszczonych należności nie może zostać wszczęte po upływie podstawowego, trzyletniego terminu przedawnienia na podstawie art. 3 rozporządzenia nr 1697/79, jeżeli uzasadnieniem dla retrospektywnego pokrycia jest okolicz-

ność popełnienia przez dłużnika przestępstwa, którego przedawnienie w ramach prawa karnego zostało stwierdzone przez sąd. Jeżeli termin przedawnienia ścigania jest krótszy od podstawowego, trzyletniego terminu przedawnienia, możliwe jest wszczęcie postępowania w przedmiocie pobrania nieuiszczonych należności.”

Pełny tekst opinii rzecznika generalnego w języku polskim dostępny na stronie internetowej ETS pod adresem:

<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=pl&newform=newform&alljur=alljur&jurcdj=jurcdj&jurtpi=jurtpi&jurtfp=jurtfp&alldocrec=alldocrec&docj=docj&docor=docor&docop=docop&docav=docav&docsom=docsom&docinf=docinf&alldocnorec=alldocnorec&docnoj=docnoj&docnoor=docnoor&typeord=ALLTYP&allcommjo=allcommjo&affint=affint&affclose=affclose&numaff=C-62%2F06&ddatefs=&mdatefs=&ydatefs=&ddatefe=&mdatefe=&ydatefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100&Submit=Szukaj>

Sprawa C-20/05 – wyrok ETS z dnia 8 listopada 2007 r. w sprawie pytania prejudycjalnego Tribunale civile e penale di Forlì (Włochy) skierowanego w postępowaniu karnym przeciwko Karlowi J. W. Schwibbertowi (**kluczowe zagadnienia:** dopełnienie wymogu proceduralnego przewidzianego w dyrektywie jako warunek dopuszczalności powołania się w postępowaniu karnym na przepisy wdrażające daną dyrektywę)

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

Uregulowania wspólnotowe

Zgodnie z art. 8 i 9 dyrektywy 98/34 (ustanawiającej procedurę udzielania informacji w zakresie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego) państwa członkowskie są zobowiązane do przekazywania Komisji Wspólnot Europejskich objętych tą dyrektywą projektów przepisów technicznych. Obowiązek ten ustaje, jeżeli projektowane przepisy krajowe stanowią pełną transpozycję normy międzynarodowej lub europejskiej, w którym to przypadku wystarczająca jest informacja dotycząca projektu unormowania. Ponadto na państwach członkowskich spoczywa obowiązek odroczenia przyjęcia zgłoszonych Komisji projektów technicznych o kilka miesięcy, tak by Komisja miała możliwość zbadania, czy są one zgodne z prawem wspólnotowym, a w szczególności ze swobodnym przepływem towarów.

Uregulowania krajowe

Zgodnie z ustawą nr 633 z dnia 22 kwietnia 1941 r. o prawie autorskim (zwaną dalej „ustawą z 1941 r.”) obowiązkowe jest umieszczenie znaku wyróżniającego na wszelkich nośnikach zawierających utwory objęte ochroną. Znak wyróżniający jest instrumentem poświadczającym i gwarancyjnym, pozwalającym odróżnić produkt legalny od pirackiego. Società Italiana degli Autori ed Editori (włoskie towarzystwo twórców i wydawców), to instytucja publiczna odpowiedzialna za ochronę, pośrednictwo i certyfikację. Znak wyróżniający określony w ustawie zawiera skrót „SIA-E”. Ustawa nr 121/87 z dnia 27 marca 1987 r. rozszerzyła zakres obowiązku umieszczania znaku wyróżniającego „SIAE” na inne nośniki zawierające utwory.

W ramach transpozycji dyrektywy 92/100 włoski ustawodawca wprowadził do ustawy z 1941 r. między innymi przepis art. 171b ust. 1 lit. c) przewidujący szczególne sankcje karne, który brzmi następująco:

„Podlega karze pozbawienia wolności od trzech miesięcy do trzech lat i grzywny od 500.000 LIT do 6.000.000 LIT, kto:

[...] sprzedaje lub najmuje kasety video, kasety audio lub jakiegokolwiek inne nośniki zawierające nagrania dźwiękowe lub wizualne utworów filmowych lub audiowizualnych lub sekwencji ruchomych obrazów, bez oznakowania włoskiego towarzystwa twórców i wydawców (SIAE) zgodnie z niniejszą ustawą i rozporządzeniem wykonawczym.”

2. Stan faktyczny sprawy

W lutym 2000 r. wszczęto dochodzenie przeciwko K. Schwibbertowi, zamieszkałemu we Włoszech prawnemu przedstawicielowi spółki K.J.W.S. Srl. Prokurator postawił mu zarzut posiadania w celu sprzedaży pewnej ilości płyt kompaktowych zawierających reprodukcję dzieł dwóch znanych malarzy. Płyty te były przywiezione z Niemiec w celu sprzedaży w ramach imprez kulturalnych i nie były oznaczone znakiem wyróżniającym „SIAE”. W maju 2001 r. prokurator skierował do Tribunale di Forli civile e penale akt oskarżenia przeciwko K. Schwibbertowi oskarżając go o popełnienie przestępstwa z art. 171b ust. 1 lit. c ustawy z 1941 r. Na rozprawie w grudniu 2004 r. adwokat oskarżonego zwrócił się do sądu z wnioskiem o skierowanie pytania prejudycjalnego do ETS. Sąd przychylił się do wniosku obrońcy, ale nie sformułował własnego pytania prejudycjalnego, poprzestając na przesłaniu do ETS pisma adwokata. Wobec tego Trybunał zwrócił się do sądu włoskiego w trybie art. 104 § 5 Regulaminu o sformułowanie pytań prejudycjalnych i ich uzasadnienie. Z uzyskanej odpowiedzi wynikało, że sąd włoski pyta o to, czy przepisy krajowe dotyczące oznakowania SIAE są zgodne z art. 3 TWE, art. 23-27 TWE, art. 1, 8, 10 i 11 dyrektywy 98/34 i z dyrektywami 92/100 i 2001/29.

3. Odpowiedź ETS na pytanie prejudycjalne

Analizując kwestie dopuszczalności wniosku prejudycjalnego Trybunał uznał, że jest on dopuszczalny jedynie w takim zakresie, w jakim odnosi się do interpretacji dyrektywy 98/34 w związku z mającymi zastosowanie w sprawie przepisami krajowymi. W odniesieniu do pozostałych aspektów pytania prejudycjalnego Trybunał uznał, że sąd włoski nie dostarczył wystarczających informacji umożliwiających udzielenie użytecznej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne.

Przechodząc do badania istoty sprawy Trybunał uznał, że sąd krajowy chce się dowiedzieć, czy przepisy dyrektywy 98/34 wykluczają zastosowanie przepisów krajowych, w których przewidziano obowiązek umieszczania znaku SIAE na nośnikach utworów przeznaczonych do powielania.

Trybunał ustalił, że przed sądem krajowym wszczęto postępowanie karne przeciwko K. Schwibbertowi z powodu nieumieszczenia tego znaku wyróżniającego na płytach kompaktowych zawierających dzieła sztuki figuratywnej.

Trybunał stwierdził, że punktem wyjścia do udzielenia odpowiedzi na pytanie sądu włoskiego jest ustalenie, czy obowiązek umieszczania znaku SIAE można uznać za „przepis techniczny” w rozumieniu art. 1 dyrektywy 98/34. Jeśli tak, będzie trzeba sprawdzić, czy projekt przepisu technicznego został notyfikowany Komisji przez włoskie władze. Trybunał przypomniał, że zgodnie z utrwaloną linią orzecznictwa brak takiej notyfikacji skutkuje niemożnością powołania się na ten przepis wobec K. Schwibberta (por. wyrok z dnia 30 kwietnia 1996 r. w sprawie C-194/94 *CIA Security International*, Rec. str. I-2201, pkt 48 i 54; z dnia 16 czerwca 1998 r. w sprawie C-226/97 *Lemmens*, Rec. str. I-3711, pkt 33 oraz z dnia 6 czerwca 2002 r. w sprawie C-159/00 *Sapod Audic*, Rec. str. I-5031, pkt 49).

Po dokonaniu analizy pojęcia „przepis techniczny” Trybunał uznał, że znak wyróżniający „SIAE” stanowi „specyfikację techniczną” w rozumieniu art. 1 pkt 3 dyrektywy 98/34, gdyż jest określony w przepisach obowiązujących w stosunku do danych produktów w zakresie oznakowania i etykietowania. Zatem skoro przestrzeganie tej specyfikacji jest obowiązkowe de jure w celu sprzedaży tych produktów, specyfikacja ta stanowi „przepis techniczny” w rozumieniu art. 1 pkt 11 ustęp pierwszy tej dyrektywy (Trybunał powołał się w tym względzie na swoje wcześniejsze orzecznictwo: wyrok z dnia 20 marca 1997 r. w sprawie C-13/96 *Bic Benelux*, Rec. str. I-1753, pkt 23).

Po dokonaniu powyższych ustaleń Trybunał rozważył, czy Włochy notyfikowały Komisji Europejskiej projektowane przepisy techniczne, zgodnie z wymogiem art. 8 dyrektywy 98/34, gdyż brak takiej notyfikacji skutkowałby niemożnością powołania się na sporny przepis wobec K. Schwibberta.

W toku postępowania prejudycjalnym Società Italiana degli Autori ed Editori i rząd włoski argumentowały, że obowiązek umieszczania znaku wyróżniającego „SIAE” na nośnikach zawierających utwory przewidywała już, na długo przed wejściem w życie właściwych dyrektyw wspólnotowych, ustawa z 1941 r. w odniesieniu do nośników papierowych. Ich zdaniem wprowadzone później zmiany w ustawie z 1941 r. stanowiły jedynie dostosowanie do postępu technicznego, włączające nowe nośniki do zakresu przedmiotowego tego obowiązku. W związku z tym te zmiany w ustawodawstwie nie musiały być notyfikowane Komisji.

W oparciu o przedstawione mu dokumenty Trybunał stwierdził, że na władzach włoskich spoczywał obowiązek notyfikowania odnośnych przepisów Komisji Europejskiej. Zdaniem Trybunału obowiązek umieszczania znaku wyróżniającego objął płyty kompaktowe w 1994 r. na podstawie rozporządzenia z mocą ustawy nr 685. W tych okolicznościach obowiązek ten Republika Włoch powinna była notyfikować Komisji, ponieważ został on wprowadzony po ustanowieniu przez dyrektywę 83/189 procedury udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych. Trybunał podkreślił jednak, że to do sądu krajowego należy sprawdzenie, czy sporny obowiązek został rzeczywiście wprowadzony w tym czasie do prawa włoskiego.

Trybunał przypomniał, że naruszenie obowiązku notyfikacji stanowi uchybienie proceduralne przy przyjmowaniu danych przepisów technicznych i powoduje nieskuteczność tych przepisów technicznych i w rezultacie – niemożność powołania się na nie wobec jednostki (por. w szczególności ww. wyrok w sprawie *Lemmens*, pkt 33). Jednostki mogą powołać się na tę nieskuteczność przed sądem krajowym, na którym ciąży obowiązek odmowy zastosowania przepisu technicznego, który nie został notyfikowany zgodnie z dyrektywą 98/34 (zob. w szczególności ww. wyroki w sprawie *CIA Security International*, pkt 55 i *Sapod Audic*, pkt 50).

Ostatecznie Trybunał postanowił udzielić następującej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne sądu włoskiego:

"dyrektywę 98/34 należy interpretować w ten sposób, że takie przepisy krajowe, jak te będące przedmiotem sporu przed sądem krajowym, w zakresie w jakim ustanowiły one po tym, jak zaczęto stosować dyrektywę 83/189, obowiązek umieszczania na płytach kompaktowych zawierających dzieła sztuki figuratywnej znak wyróżniający „SIAE” w celu ich sprzedaży w danym państwie członkowskim, stanowią przepis techniczny, na który wobec tego, że nie został notyfikowany Komisji, nie można się powoływać wobec jednostek."

Komentarz

Wpływ obowiązku notyfikacji wynikającego z dyrektywy 98/34 na postępowanie karne był już przedmiotem wcześniejszych prejudycjalnych wypowiedzi Trybunału. W sprawie *Lemmens* oskarżony o prowadzenie samochodu pod wpływem alkoholu kwestionował w krajowym postępowaniu karnym jakość i legalność dowodu oskarżenia, którym był wynik badania alkomatem na zawartość alkoholu w wydychanym powietrzu. Zdaniem skarżącego alkomat użyty do badania spełniał wymogi techniczne przewidziane przez przepisy krajowe, co do których władze niderlandzkie nie dopełniły obowiązku ich notyfikacji Komisji. Wobec tego, zdaniem oskarżonego Lemmensa, przepisy te nie mogły być stosowane, co w konsekwencji czyniło „główny” dowód oskarżenia nielegalnym. W sprawie tej Trybunał stwierdził, że co do zasady przepisy „techniczne” co do których nie dopełniono obowiązku notyfikacji wynikającego z dyrektywy 98/34 nie mogą być powołane przeciwko danej osobie przez organy krajowe. Niemniej jednak naruszenie wymogu notyfikacji określonego w dyrektywie nie może skutkować uznaniem, że dowód uzyskany w postępowaniu karnym za pomocą alkomatu spełniającego krajowe standardy techniczne jest nielegalny i nie może być wykorzystany dla dokonania ustaleń dotyczących prowadzenia pojazdu pod wpływem alkoholu.

Okoliczności opisanej powyżej sprawy różnią się jednak w sposób istotny od zaistniałych w sprawie *Lemmens*. W sprawie Schwibberta to właśnie naruszenie wymogów uznanych przez Trybunał za „wynikające z przepisów technicznych” i podlegających procedurze notyfikacji stanowiło podstawę odpowiedzialności karnej oskarżonego. Dlatego odpowiedź ETS na pytanie prejudycjalne będzie musiała być uwzględniona przez sąd orzekający o odpowiedzialności karnej oskarżonego.

BII – sprawy dotyczące III filaru UE rozpatrywane przez ETS

sprawa C-297/07 – pytanie prejudycjalne Landgericht Regensburg (Niemcy) skierowane w toku postępowania karnego przeciwko Klausowi Bourquainowi (**kluczowe zagadnienia:** zakaz *ne bis in idem*)

Treść pytania prejudycjalnego: Czy, uwzględniając art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. [...] osoba, której proces zakończył się wydaniem prawomocnego wyroku w jednej Umawiającej się Stronie, może być ścigana w innej Umawiającej się Stronie za ten sam czyn w sytuacji, gdy, zgodnie z prawem państwa, w którym wydany został wyrok skazujący, orzeczona wobec tej osoby kara nigdy nie mogła zostać wykonana?¹⁴

sprawa C-404/07 – pytanie prejudycjalne sądu Fővárosi Bíróság (Węgry) skierowane w dniu 27 sierpnia 2007 r. w toku postępowania karnego zainicjowanego przez oskarżyciela subsydiarnego György Katza przeciwko Istvánowi Rolandowi Sósowi (**kluczowe zagadnienia:** uprawnienia pokrzywdzonego, wykładnia decyzji ramowej w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym)

Treść pytania prejudycjalnego: Czy art. 2 i 3 decyzji ramowej Rady 2001/220/WSiW z dnia 15 marca 2001r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym należy rozumieć w ten sposób, że sąd krajowy powinien mieć możliwość przesłuchania w charakterze świadka ofiary przestępstwa również w ramach postępowania z oskarżenia subsydiarnego?¹⁵

¹⁴ Wniosek prejudycjalny opublikowany w: Dz. U. C 211 z dnia 8 września 2007 r., s. 20.

¹⁵ Wniosek prejudycjalny opublikowany w: Dz. U. C 283 z dnia 24 listopada 2007 r., s. 13.

sprawa C-491/07 – pytanie prejudycjalne Landgericht für Strafsachen Wien (Austria) skierowane w dniu 31 października 2007 r. w toku postępowania karnego prowadzonego przez Staatsanwaltschaft Wien przeciwko Vladimirowi Turanskiemu (**kluczowe zagadnienia:** zakaz *ne bis in idem*)

Treść pytania prejudycjalnego: Czy wykładni ustanowionej w art. 54 Konwencji wykonawczej do układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. [...] zakazu powtórnego karania należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie prowadzeniu przeciwko oskarżonemu postępowania karnego w Republice Austrii w sytuacji, gdy zaprzestano prowadzenia wszczętego w Republice Słowackiej, już po przystąpieniu tego kraju do Unii Europejskiej, przeciwko niemu z tytułu tych samych czynów postępowania karnego, a zaprzestanie to nastąpiło wskutek prawomocnego zakończenia postępowania przez organy policji, po zbadaniu przez nie istoty sprawy i odstąpieniu od wymierzenia kary?¹⁶

sprawa C-66/08 – pytanie prejudycjalne Oberlandesgericht Stuttgart (Niemcy) złożone w dniu 18 lutego 2008 r. w toku postępowanie w sprawie wykonania europejskiego nakazu aresztowania Szymona Kozłowskiego (**kluczowe zagadnienia:** europejski nakaz aresztowania, zasada niedyskryminacji, obywatelstwo UE)

Treść pytania prejudycjalnego:

- 1) Czy przyjęciu, że osoba ma "miejsce zamieszkania" lub "przebywa" w państwie członkowskim w rozumieniu art. 4 pkt 6 decyzji ramowej Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi (2002/584/WSiSW) sprzeciwia się okoliczność, że osoba, której to dotyczy:
  - a) nie przebywa w tym państwie członkowskim nieprzerwanie;
  - b) przebywa tam z naruszeniem przepisów prawa pobytu;
  - c) popełnia tam przestępstwa w sposób zarobkowy
  - d) przebywa tam w zakładzie karnym?
- 2) Czy przepisy transponujące art. 4 pkt 6 decyzji ramowej, zgodnie z którymi ekstradycja własnych obywateli danego państwa członkowskiego dla celów wykonania kary wbrew ich woli jest zawsze niedopuszczalna, natomiast wedle swobodnego uznania władz może zostać udzielona zgoda na ekstradycję obywateli innych państw członkowskich wbrew ich woli, są zgodne z prawem unijnym, a w szczególności z podstawowymi zasadami niedyskryminacji i obywatelstwa Unii zgodnie z art. 6 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej (UE) w związku z art. 12, art. 17 i nast. Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską (WE) i jeżeli tak, to czy należy uwzględnić wskazane zasady przynajmniej przy wykonywaniu swobodnego uznania?¹⁷

---

¹⁶ Wniosek prejudycjalny opublikowany w: Dz. U. C 22 z dnia 26 stycznia 2008 r., s. 26.

¹⁷ Treść wniosku dostępna na stronie internetowej ETS pod adresem: [http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=pl&newform=newform&alljur=alljur&jurcdj=jurcdj&jurtpi=jurtpi&jurtfp=jurtfp&alldocrec=alldocrec&docj=docj&docor=docor&docop=docop&docav=docav&docsom=docsom&docinf=docinf&alldocnorec=alldocnorec&docnoj=docnoj&docnoor=docnoor&typeord=ALLTYP&allcommjo=allcommjo&affint=affint&affclose=affclose&numaff=C-66%2F08&ddatefs=&mdatefs=&ydatefs=&ddatefe=&mdatefe=&ydatefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100&Submit=Szukaj](http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=pl&newform=newform&alljur=alljur&jurcdj=jurcdj&jurtpi=jurtpi&jurtfp=jurtfp&alldocrec=alldocrec&docj=docj&docor=docor&docop=docop&docav=docav&docsom=docsom&docinf=docinf&alldocnorec=alldocnorec&docnoj=docnoj&docnoor=docnoor&typeord=ALLTYP&allcommjo=allcommjo&affint=affint&affclose=affclose&nu maff=C-66%2F08&ddatefs=&mdatefs=&ydatefs=&ddatefe=&mdatefe=&ydatefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100&Submit=Szukaj)

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ
ZA OKRES 1 lipca – 31 grudnia 2007 r.

I. Książki

1. Brodecki Z. (red.), *Europa sędziów*, Warszawa 2007;
2. Dybowski M., *Prawa fundamentalne w orzecznictwie ETS*, Warszawa 2007;
3. Grzelak A., *Trzeci filar Unii Europejskiej. Instrumenty prawne*, Warszawa 2008;
4. Kuczyńska H., *Wspólny obszar postępowania karnego w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2007;
5. Lach A., *Europejskie prawo karne. Zarys wykładu*, Toruń 2008;
6. Szwarc A. J., Joerden J. C., (red.), *Europeizacja prawa karnego w Polsce i w Niemczech – podstawy konstytucyjnoprawne*, Poznań 2007;
7. Wawrzyk P., *Współpraca policyjna a system informacyjny Schengen II*, Warszawa 2008.

II. Artykuły

1. Adamski A., *Europeizacja prawa karnego (w:) Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*, A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Filar, P. Girdwoyń, Toruń 2007;
2. Buono L., Engström J., *Maintaining and Developing the European Union as an Area of Freedom, Security and Justice*, ERA-Forum Nr 4/2007;
3. Callewaert J., *The European Court of Human Rights and the Area of Freedom, Security and Justice*, ERA-Forum Nr 4/2007;
4. Fennelly N., *The European Arrest Warrant: Recent Developments*, ERA-Forum Nr 4/2007;
5. Gajda A., *Europejski nakaz aresztowania a ochrona praw jednostki*, Europejski Przegląd Sądowy Nr 7/2007;
6. Kalisz A., *Wielopłaszczyznowa ochrona praw człowieka w europejskiej przestrzeni prawnej (w:) W kręgu teorii prawa i zagadnień prawa europejskiego*, red. T. Pietrzykowski, Sosnowiec 2007;
7. Kapko M., Wesolowski Sz., *One-Shotters or Repeat Players? New Member States before the European Court of Justice*, European Judicial Review Nr 10/2007;
8. Kiiver P., *Lisbon and the lawyers – reflections on what the EU reform means to jurists*, Maastricht Journal of European and Comparative Law Nr 4/2007;
9. Koncewicz T. T., *Konstrukcja orzeczeń wstępnych Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. Przewidywalny prawniczy schemat?*, Palestra Nr 7-8/2007;
10. Koncewicz T. T., *Sędziowska kreatywność w obronie integralności i jednolitości prawa wspólnotowego. Uwagi na marginesie wyroku Trybunału Sprawiedliwości w sprawie 314/85, Foto – Frost*, Palestra Nr 9-10/2007;
11. Koncewicz T. T., *Strasburg - Luksemburg - Warszawa. O jurysdykcyjnej wspólnotie sądów, komplementarności i współzależności*, Palestra Nr 11-12/2007;

12. Kuczyńska H., *Problematyka transgranicznej zasady ne bis in idem* (w:) *Nowe technologie dowodowe a proces karny*, red. L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L. K. Paprzycki, Warszawa 2007;
13. Łazowski A., *Propozycje reform procedury pytań prejudycjalnych w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości*, Europejski Przegląd Sądowy Nr 9/2007;
14. Majkowska-Szulc S., *Wpływ Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich na praktykę polskich sądów* (w:) *Orzecznictwo w systemie prawa. II Konferencja Naukowa Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego oraz Wolters Kluwer Polska, Gdańsk, 17-18 września 2007 r.*, red. T. Bąkowski, K. Grajewski, J. Warylewski, Warszawa 2008;
15. Nalewajko P., *Co mówi „Traktat z Lizbony”* (Międzynarodowa współpraca w sprawach karnych), Prawo Europejskie w Praktyce Nr 12(42)/2007;
16. Niemeier M., Zerbst P., *Der Vertrag von Prüm – vertiefte grenzüberschreitende Zusammenarbeit zur Kriminalitätsbekämpfung in der EU*, ERA-Forum Nr 4/2007;
17. Nita B., *Artykuł 54 konwencji wykonawczej z Schengen w wyrokach ETS z 28 września 2006 r. w sprawach: C-467/04 postępowanie karne przeciwko Giuseppe Francesco Gasparini i innym oraz C-150/05 Jean Leon Van Straaten przeciwko Niderlandom i Republice Włoskiej*, Europejski Przegląd Sądowy Nr 9/2007;
18. Nowak C., *Zakres odpowiedzialności za czyny korupcyjne w prawie polskim a zobowiązania międzynarodowe*, Państwo i Prawo Nr 9/2007;
19. Paprzycki L. K., *Przyszłość europejskiego prawa karnego*, Palestra Nr 9-10/2007;
20. Płachta M., *Europejski Rejestr Karny: przedwczesny pomysł czy idee fixe?*, Prokuratura i Prawo Nr 12/2007;
21. Socha E., *Rola subsydiarności w wykonywaniu międzynarodowej jurysdykcji karnej*, Prokuratura i Prawo Nr 7-8/2007;
22. Sołtysińska A., *Zasada ne bis in idem z art. 54 konwencji wykonawczej z Schengen*, Europejski Przegląd Sądowy Nr 12/2007;
23. Steinborn S., *Sprawozdanie z konferencji nt. „Gwarancje procesowe w postępowaniu karnym – wspólne standardy w UE, (Berlin, 20-22 lutego 2007 r.)*, Prokuratura i Prawo Nr 9/2007;
24. Wąsek-Wiaderek M., *Rola Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w III filarze Unii Europejskiej – stan obecny i perspektywy rozwoju* (w:) *Nowe technologie dowodowe a proces karny*, red. L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L. K. Paprzycki, Warszawa 2007;
25. Wiedmann A., *The Principle of ne bis in idem according to Article 54 of the Convention Implementing the Schengen Agreement: The Beginning of a Corpus Iuris Criminalis?*, The European Legal Forum Nr 5/2007.